

«БЫЦЬ У РАДАХ ЛЕНІНСКАЙ ПАРТЫІ—ГЭТА ПАЧЭСНА І ГЭТА АБАВЯЗВАЕ ДА МНОГАГА. І МЫ ПЕ-
РАКАНАНЫ, ШТО ЧЛЕНЫ НАШАЙ АМАЛЬ 15-МІЛЬЁННАЙ ПАРТЫІ БУДУЦЬ І У ДАЛЕЙШЫМ ВЫСОКА
НЕСЦІ ПРЫНЯТЫ НАМІ, ЯК ЭСТАФЕТУ, АД ЛЕНІНА ЧЫРВОНЫ СЦЯГ КАСТРЫЧНІКА, СЦЯГ КАМУНІЗ-
МА!»

*З прамовы Генеральнага сакратара ЦК КПСС Л. І. Брэжнева на ўрачыстым пасяджэнні ў Маскве,
прысвечаным 70-годдзю II з'езда РСДРП.*

ПРАЛЕТАРЫІ УСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЦЦА
3 1932

СЮДА ПРАКЛАДВАЮТ СЯБЕ ПРАКЛАДНЫ СЦЯГ ДІСІМ'ЯНІКА, БУСІ

№ 30 [2661]

Пятніца, 27 ліпеня 1973 года

Цана 8 кап.

Семдзесят гадоў назад тых, каго звалі гордым імем — бальшавікі, хто разам з Ільічам, пад яго кіраўніцтвам ішоў на смяротны бой з царызмам, было зусім нямнога.

Сёння партыя, створаная Леніным, партыя, якая вядзе нашу краіну ад перамогі да перамогі, налічвае ў сваіх радах амаль пятнаццаць мільёнаў чалавек. Пятнаццаць мільёнаў загартаваных, адданых ідэі Леніна камуністаў. Яны — на самых перадавых і адказных участках камуністычнага будаўніцтва, на іх трымаюць раўненне ўсе савецкія людзі.

Гэтыя здымкі паказваюць некалькі імгненняў з жыцця толькі двух камуністаў маналітнай партыйнай арганізацыі рэспублікі. На адным з іх адлюстравана радасная падзея ў жыцці лепшай прадзільшчыцы Мінскага камвольнага камбіната Эміліі Мядзведскай. Першы сакратар Ленінскага РК КПБ г. Мінска М. А. Дубавец нядаўна ўручыў ёй партыйны білет новага ўзору.

Другі здымак пераносіць нас у саўгас «Крыніца» Капыльскага раёна, дзе пачалася гарачая пара жніва. І тут ва ўсім паказваюць прыклад камуністы. Адзін з іх — лепшы камбайнер саўгаса Мікалай Уладзіміравіч Хілько першым вывёў свой агрэгат у поле. Фотааб'ектыў уякавечыў той момант, калі М. Хілько (у цэнтры) з таварышамі па працы В. Зубовічам і А. Урадзімскім правяраў якасць уборачных работ.

Фота П. НАВАТАРАВА,
(БЕЛТА),
Ул. КРУКА,

ПЕРАМОЖНЫ ПОСТУП ПЯЦІГОДКІ

ПАВЕДАМЛЕННЕ ЦСУ СССР

Трэцім, рашаючым годам пяцігодкі назвалі саветскія людзі сёлета, 1973 год. Пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі, савецкага ўрада яны дамагаюцца новых поспехаў у развіцці народнай гаспадаркі, уздыме дабрабыту і культурнага ўзроўню жыцця народа. Пра гэта сведчыць паведамленне ЦСУ СССР «Аб выніках выканання дзяржаўнага плана развіцця народнай гаспадаркі СССР у першым паўгоддзі 1973 года». Паўгодавы план рэалізацыі прамысловай прадукцыі і выпуску большасці важнейшых відаў вырабаў перавыкананы. Звыш плана выраблена і рэалізавана прадукцыі на 4,6 мільярда рублёў. Прырост прамысловай вытворчасці ў параўнанні з адпаведным перыядам мінулага года склаў 7 працэнтаў пры гадавым плане прыросту на 5,8 працэнта.

Добра папрацавалі сельскія працаўнікі краіны. У калгасах і саўгасах паспяхова выкананы план веснавой сябы. Пасляўныя плошчы пад ураджай 1973 года ва ўсіх катэгорыях гаспадарак склалі 214,5 мільёна гектараў, што на 3,8 мільёна больш, чым было ў мінулым годзе.

Вытворчасць прадуктаў жывёлагадоўлі ў параўнанні з першым паўгоддзем мінулага года ў калгасах і саўгасах узрасла: малака — на 6 працэнтаў, яек — на 13 працэнтаў. Вытворчасць мяса павялічылася на адзін працэнт.

Няма ў нашай партыі, урада клопатаў больш важных, чым клопаты аб павышэнні дабрабыту працоўных. Сярэднемесячная грашовая заробатная плата рабочых і служачых склала 133 рублі і павялічылася ў параўнанні з першым паўгоддзем 1972 года на 3,4 працэнта. Аплата працы калгаснікаў павысілася на 5 працэнтаў.

Выплаты і льготы, якія атрымлівае насельніцтва з грамадскіх фондаў спажывання, склалі 37 мільярдаў рублёў і павялічыліся ў параўнанні з адпаведным перыядам мінулага года на 4,5 працэнта.

У першым паўгоддзі ўведзена ў эксплуатацыю за кошт дзяржаўных капітальных укладанняў і сродкаў жыллёва-будаўнічай каператыву 605 тысяч новых добраўпарадкаваных кватэр.

Дасягнуты далейшыя поспехі ў развіцці народнай асветы і культуры, палепшылася медыцынская дапамога і арганізаваны адпачынак насельніцтва.

Агульная колькасць насельніцтва Саветаў Саюза на 1 ліпеня 1973 года склала 249,7 мільёна чалавек.

ФЕСТИВАЛЬНЫЯ ЎЗНАГАРОДЫ

Аб'яўлены вынікі VIII Міжнароднага кінафестывалю ў Маскве.

У конкурсе поўнаметражных мастацкіх фільмаў залатыя прызы прысуджаны кінакарціне «Гэта салодкае слова — свабода!» (СССР); рэжысёру Стэнлі Крамеру (ЗША); фільм «Аклахома, як яна ёсць» — за паслядоўнае ажыццяўленне тэмы гуманізму ў кінамастацтве; кінастужцы «Любоў» (Балгарыя).

Прызы за лепшае выкананне жаночай ролі прысуджаны Ча Жанг («17-я паралель: дні і ночы», ДРВ) і Інгрыд Вардунд («Вяселле Ліны», Нарвегія).

Прызы за лепшае выкананне мужчынскай ролі — Серхіо Кар'еры («Чалавек з Майсініку», Куба) і Рамазу Чхквадзе («Саджанцы», СССР).

Сярэбраныя прызы за лепшыя навукова-папулярныя фільмы атрымалі кінакарціны «Сонца чырвоная» (Данія) і «Падводныя плыні» (Вялікабрытанія).

Прыз журы за ўдалае вырашэнне тэмы барацьбы чалавека за захаванне прыроды ўручаецца фільму «Ідучыя ў полі» (СССР).

У конкурсе фільмаў для дзяцей залаты прыз прысуджаны кінакарціне «Пінокіо» (Італія).

ТАСС.

ВЫНІКІ выканання дзяржаўнага плана развіцця народнай гаспадаркі рэспублікі ў першым паўгоддзі 1973 года падвяло Цэнтральнае статыстычнае ўпраўленне Беларускай ССР.

Працоўныя рэспублікі, ажыццяўляючы рашэнні XXIV з'езда КПСС і разгарнуўшы сацыялістычнае спаборніцтва за дзятэрміновае выкананне плана трэцяга, рашаючага года дзевятай пяцігодкі, дабіліся ў першым паўгоддзі далейшых поспехаў у развіцці народнай гаспадаркі, уздыму дабрабыту і культурнага ўзроўню жыцця народа.

Работнікі прамысловасці план рэалізацыі прадукцыі за шэсць месяцаў выканалі на 102,7 працэнта. Перавыканані план выпуску важнейшых відаў вырабаў. Аб'ём прамысловай вытворчасці ў параўнанні з першым паўгоддзем мінулага года павялічыўся на 9,9 працэнта — на два працэнты вышэй задання. Прадукцыйнасць працы ўзрасла на 7,1 працэнта. За лік павышэння прадукцый-

Д Э К А Д А ПОЛЬСКОЙ КНИГИ

Братні, суседні нам польскі народ урачыста адзначае Дзень адраджэння сваёй радзімы — 29-ю гадавіну ПНР. На традыцыйна ў Мінску да гэтай даты заіздды прыйроравасця адкрыцці Дэкады польскай кнігі. Сёлета дэкада — дванаццатая па ліку. Яе арганізавалі Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кнігазандлю і Беларускае аддзяленне Таварыства савецка-польскай дружбы.

На адкрыцці дэкады, якое адбылося ў памянкіні Беларускага Таварыства дружбы і культурных сувязей з замежнымі краінамі, выступіў старшыня Дзяржаўнага камітэта СМ БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кнігазандлю М. Дзялец. Дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» М. Ткачоў расказаў пра вялікую цікавасць беларускіх чытачоў да польскай літаратуры, пра выданне твораў польскіх аўтараў на Беларусі. Першы намеснік старшын праўлення Саюза пісьменнікаў БССР І. Шамякін і літаратуразнаўца А. Мальдзіс падзяліліся ўражаннем ад паездкаў у Польскую Народную Рэспубліку. З увагай выслухалі прысутныя выступленне госці — Аліцый Осыс.

У кнігарні «Дружба» аматарам польскай кнігі прадастаўлены багаты выбар літаратуры: творы класікаў — Адама Міцкевіча, Марціна Кананіцкага, Баляслава Пруса, Казімежа Тэтмаера, Юзэфа Крашчэйскага, Элізы Ажэшкі, сучасных паэтаў і празаікаў — Ежы Брашкевіча, Станіслава Лема, Рамана Братнога, Тадеуша Бароўскага і многіх іншых.

Знаходзіць кнігу сабе па густу і мастацтвазнаўцы, і гісторыкі, і філосафы, і эканамісты, і археолагі. Ёсць навінкі для тых, хто любіць гумар, прыгодніцкую літаратуру.

Дэкада працягнецца да 29 ліпеня.

У перасоўным музеі Льва Талстога

Людна ў гэтыя дні ў мастацкім салоне на вуліцы Савецкай у Брэсце. Працоўныя абласнога цэнтра і пачатковыя госці прыходзіць сюды, каб пазнаёміцца з экспанатамі перасоўнага Дзяржаўнага музея Льва Талстога. Пабываўшы ў Нальчыку, Арджанікідзе, Баранавічах, музеі да канца ліпеня будзе працаваць у горадзе над Бугам.

Аматары літаратуры з вялікай цікавасцю знаёмяцца з усім, чаго краналася рука і розум вялікага пісьменніка. Восем некаторыя іх выказванні.

В. АСТРАВЕЦКАЯ,
вядзальшыца трыкутнікавай фабрыкі;
дэпутат Вярхоўнага Савета РСФСР:

«У горад над Бугам я прыехала з дэлегацыяй Арлоўскай вобласці для падвядзення вынікаў сацыялістычнага спаборніцтва, якое стала ўжо традыцыйным паміж працоўнымі Брэста і Арла — радзімы Тургенева. З цікавасцю пазнаёмілася з рэдкімі фотаздымкамі, якія расказваюць пра Талстога. Упершыню пачула голас пісьменніка ў запісе».

І. АРАБЕЙКА,
супрацоўнік музея абароны Брэсцкай
крэпасці-героя:

«У мінулым годзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшла першая паэтычная кніжка «Услед за сонцам». Таму мяне, натуральна, най-

ПОСПЕХІ ЭКАНОМІКІ БЕЛАРУСІ

насці працы атрымана 74 працэнты прыросту выпуску прадукцыі.

У мінулым паўгоддзі паскоранымі, больш высокімі тэмпамі развіваліся галіны прамысловасці, якія забяспечваюць тэхнічны прагрэс у народнай гаспадарцы. Гэта — машынабудаванне і металапрацоўка, хімія і нафтахімія, электрэнергетыка і прысрабудаванне.

У параўнанні з першым паўгоддзем мінулага года значна вырасла вытворчасць электрэнергіі, мінеральных угнаенняў, хімічных валокнаў, грузавых аўтамабіляў, трактараў, паперы, цэменту, пластычных мас і сінтэтычных смол, тканін, верхняга і бялізнавага трыкатажу, скуранага абутку, бытовых халадзільнікаў і іншай прамысловай прадукцыі.

Палепшыліся тэхніка-эканамічны паказчыкі работы прадпрыемстваў. Зніжаны сабекошт прамысловай прадукцыі. У параўнанні з першым паўгоддзем 1972 года даход узрос у прамысловасці на 19 працэнтаў.

За шэсць месяцаў у прамысловасці асвоен і пачаты серыйны выпуск каля 150 новых відаў прадукцыі. 167 лепшымі вырабам прысвоены Дзяржаўны знак якасці.

Работнікі сельскай гаспадаркі арганізавана правялі веснавыя палывыя рабо-

ты. Пасяўныя плошчы пад ураджай 1973 года ў рэспубліцы павялічыліся на 2 тысячы гектараў. Пашырыліся пасевы збожжавых культур, ільну-даўгунцу. Гаспадарках паспяхова ідзе нарыхтоўка кармоў.

У калгасах і саўгасах павялічылася па галоўе жывёлы і птушкі, узрасла вытворчасць прадуктаў жывёлагадоўлі. Сельская гаспадарка рэспублікі атрымала вялікую колькасць новай тэхнікі, тым ліку — 7438 трактараў, каля 4 тысяч грузавых і спецыяльных аўтамабіляў, 3420 розных камбайнаў.

Выканан паўгодавы план перавозачыгуначным, рачным, аўтамабільным паветраным транспартам.

Будаўнікі ўвялі ў эксплуатацыю асноўных фондаў на 630 мільёнаў рублёў. Гэта новыя прадпрыемствы, цэхі і вытворчасці. Працоўныя атрымалі 23 тысячы новых добраўпарадкаваных кватэр агульнай плошчай 1 мільён 48 тысяч квадратных метраў.

Перавыканан план таваразвароту. Палепшылася медыцынскае абслугоўванне насельніцтва. Дасягнуты поспехі ў развіцці народнай адукацыі.

Цяпер у Беларусі жыве 9,2 мільёна чалавек.

БЕЛТА.

ПАЧАТАК ЗНАЁМСТВА

Пачалі гастролі операй Вердзі «Аіда», якая выконваецца пад кіраўніцтвам галоўнага дырыжора народнага артыста УССР Я. Вошчака. Перад пачаткам спектакля гэсцей з Беларусі вітаў дырэктар Кіеўскага акадэмічнага тэатра оперы і балета імя Т. Шаўчэнкі В. Кулакоў. На спектаклі прысутнічалі сакратар ЦК Украіны В. Маланчук, намеснік старшын Савета Міністраў УССР П. Тронька, міністр культуры Украіны Ю. Ельчанка.

Сёлета перны візіт калектыву ў Кіеў.

23 ліпеня адбылася творчая сустрэча артыстаў тэатра з рабочымі

Кіеўскага завода радыёапаратуры. З творчым шляхам Беларускага тэатра оперы і балета прысутных пазнаёміў галоўны рэжысёр, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР А. Дадзішкіліні. Працаўнікі прадпрыемства цёпла віталі ўдзельнікаў канцэрта народную артыстку БССР Т. Шымко, заслужаных артыстаў БССР Л. Бржазоўскую, В. Гур'ева, А. Сухіна, Р. Красоўскую, Ю. Траяна, артыстаў Г. Лебедзеву, Я. Батвінніка...

Грамадскасць украінскай сталіцы праўляе вялікую цікавасць да рэпертуару беларускай трупы і да яе майстроў.

ШМАТТЫРАЖЦЫ — ПРЭМІЯ ІМЯ УЛЬЯНАВАЙ

У палацы культуры Мінскага трактарнага завода адбыўся вечар актыўна шматтыражнай газеты «Трактор». Сабраліся рабочыя, карэспандэнты, члены рэдкалегій насценных газет цэхуў і аддзелаў, маладыя заводскія паэты і празаікі.

Вечар адкрыла намеснік сакратара парткома завода Т. Кішчанка. Сакратар праўлення Саюза журналістаў БССР М. Пацёмкін уручыў рэдактару газеты З. Шарамецьву дыплом I ступені Саюза журналістаў СССР, якім рэдакцыя ўзнагароджана за лепшую пастаноўку масавай работы, і дыплом II ступені па выніках конкурсу за лепшае афармленне і паліграфічнае выкананне.

Заводская газета стала лаўрэатам прэміі імя М. І. Ульянавай. У гэтым заслуга і рэдакцыйнага калектыву, і шматлікага рабкорэўскага актыву.

Сакрэт папулярнасці газеты — у разнастайнасці матэрыялаў, імкненні данесці да чытача ўсё цікавае, новае і перадавое. Газета шмат увагі ўдзяляе прапагандзе твораў літаратуры і мастацтва. Пра гэта гаварылі ў сваіх выступленнях старшыня заўкома завода Р. Чухнакоў, рабкор А. Свістун і іншыя.

У заключэнне вечара з новымі вершамі выступілі члены заводскага літаратурнага аб'яднання Павел Каротчанка, Генрых Грудзіскі, Тамара Пяркоўская і іншыя.

М. ВЯРШЫНІН,

старшыня бюро літаб'яднання пры рэдакцыі газеты «Трактор».

П. АЛЕСІН.

ГІСТАРЫЧНАЕ значэнне II з'езда РСДРП заключаецца ў тым, што на гэтым з'ездзе, 70 гадоў назад, завершана было стварэнне рэвалюцыйнай партыі новага тыпу. Бальшавіцкай партыі. З таго часу, як адзначаў Ленін, бальшавізм існуе як плынь палітычнай думкі, як палітычная партыя.

Складвацца бальшавізм пачаў раней. Задоўга да II з'езда РСДРП. З канца XIX стагоддзя.

МНЕ УСПАМІНАЕЦЦА маленства. Я жыў з бацькам, настаўнікам, у Літве, у вёсцы Прапуоле-няй, непадалёк ад мяжы з Германіяй. У нас нярэдка, асабліва па святах, збіраецца многа людзей. Прыходзяць рабочыя з Вірбаліса і Кібарг, з паятовага горада Наўмесціса. Прыходзяць чыгуначнікі, сяляне, часам з даволі далёкіх вёсак. Нехта прыходзіць нават з Германіі.

Мой бацька часта чытае гасцям газету «Іскра», «Камуністычны маніфест», часопіс «Зара», кніжку пад назвай «Што рабіць?»—безумоўна, я не ведаў тады, што гэта славетная ленінская праца.

«Іскру» бацька перакладае на літоўскую мову. Гэты пераклад перадаюцца праз верныя рукі ў навакольныя вёскі. Да нас газета прыходзіць у пакетах за мяжы. Пераносіць пакеты адтуль іншы раз памагаю бацьку і я.

Мы приходзім да ручая, які аддзяляе Германію ад Расіі. Бацька спыняецца воддаль і назірае за мной праз доўгую падзорную трубу. Я, нібы загляўшыся, пераскокваю цераз ручай на прускі бок. Там ужо чакае чалавек са схаваным пад адзеннем пакункам газет. Я таксама хаваю гэтыя газеты пад кашулю і вяртаюся назад да бацькі.

Некалькі разоў я з таварышам, падлеткам, крыху старэйшым за мяне (пройдучы гады, і ён стане актыўным дзеячом сацыялістычнага і камуністычнага руху ў ЗША) па даручэнню бацькі адвожу пакункі з «Іскарай» у Друскенікі і Гродна.

Не так даўно я праехаў па мясцінах майго маленства і пазнаў у гэтых гарадах дамы, дзе пакідаў прывезеную нелегальную літаратуру. Літаратуру, пра якую бацька—мне давялося гэта аднойчы чуць—казаў таварышам: «Гэта не проста газета. Гэта—бомба супраць цара і прыгнятальнікаў».

Праз некалькі гадоў, калі і я сваё жыццё звязаў з рэвалюцыйным рухам, калі пасталелым розумам пачаў усведамляць значэнне «Іскры» ў згуртаванні марксісцкіх сіл Расіі, я часта ўспамінаў гэтыя словы. Словы чалавека, вымушанага пасля рэвалюцыі 1905 года эміграваць за мяжу, чалавека, якога толькі рэвалюцыйная бура 1917-га вызваліла з царскай катаргі...

ГУРТОК, якім кіраваў мой бацька, у якім і мне, хлапчуку, упершыню давялося пачуць словы пра барацьбу, пра іскраўцаў, пра партыйны з'езд, быў адным з соцень такіх тагачасных гурткоў у нашай краіне. У. І. Ленін прыкладаў велізарныя намаганні, каб усе іх аб'яднаць на адзінай ідэйнай і арганізацыйнай платформе, аб'яднаць у партыю, здольную павесці народ на завяржэнне царызму, памешчыцка-буржуазнага ладу, а затым на пабудову новага сацыялістычнага і камуністычнага грамадства.

З чаго ж зыходзіў Уладзімір Ільіч пры распрацоўцы прынцыпаў стварэння такой партыі, рэвалюцыйнай партыі новага тыпу, пры стварэнні прынцыпаў яе пра-

грамы, навуковага вызначэння ідэй і шляхоў расійскага рэвалюцыйнага руху ўвогуле?

Глыбока навуковы марксісцкі аналіз эпохі, усяго ходу гістарычнага развіцця—вось што дало Леніну магчымасць вызначыць аб'ектыўна правільна і прадбачліва ролю, задачы і ход барацьбы пралетарыяту і яго партыі.

Капіталізм на мяжы XIX і XX стагоддзяў пераходзіў у апошнюю сваю стадыю—імперыялізм, з уласцівымі яму значным абвастрэннем і ростам класавых супярэчнасцей. Гістарычнае развіццё высоўвала ў бліжэйшай перспектыве перад пралетарыятам, як перадавым класам, задачу рэвалюцыйнага пераходу ад капіталізму да новага грамадска-эканамічнага ладу—сацыялізма.

У Расіі шырэй масавы рэвалюцыйны рух. Значна хутчэй, чым у Заходняй Еўропе, нарасталі сацыяльна-эканамічныя супярэчнасці. Гэтыя супярэчнасці выклікалі вострыя класавыя бітвы. З Заходняй Еўропы ў Расію перамяшчаўся цэнтр рэвалюцыйнага руху.

СВЯТЛО, ЯКОМУ НЕ ЗГАСНУЦЬ

Сацыял-дэмакратычныя партыі заходне-еўрапейскіх краін паказалі сябе няздольнымі кіраваць класовай барацьбой пралетарыяту, як магільшчыка буржуазіі. Яны на практыцы самі прымалі буржуазны парламентарызм і маглі ісці толькі па шляху рэформ.

У Расіі ж вырасталая партыя рэвалюцыйнага дзеяння, партыя, якая ўлічвала, што суадносіны класавых сіл змяняюцца, якая здольна была дакладна ўлічыць развіццё гістарычных падзей, выкарыстаць усе формы і метады барацьбы—легальныя і нелегальныя, мірныя і нямірныя, парламенцкія і пазарламенцкія,—здольна была прыцягнуць да барацьбы ўсе атрады працоўных.

Найвялікшая заслуга У. І. Леніна не толькі перад расійскім, але і перад міжнародным рэвалюцыйным рухам заключаецца ў тым, што ён распрацаваў стройнае вучэнне аб рабочай партыі і стварыў у барацьбе з «эканамістамі», «легальнымі марксістамі», бундаўцамі і апартуністамі ўсялякіх іншых адценняў такую рэвалюцыйную партыю новага тыпу.

Яшчэ ў 1895 годзе, сядзячы ў турме, малаком паміж кніжных радкоў Уладзімір Ільіч напісаў «Праект праграмы» будучай партыі. У брашуры «Задачи рускіх сацыял-дэмакратаў», напісанай у ссылцы ў Сібіры, ён працягваў распрацоўваць праграмныя і арганізацыйныя пытанні партыі новага тыпу. Ён вігаў і з'езд РСДРП, які адбыўся ў сакавіку 1898 года ў Мінску і які паклаў пачатак існаванню адзінай рабочай расійскай партыі.

Аднак і з'езд РСДРП не згуртаваў партыю на адзінай ідэйнай аснове, не здолеў распрацаваць ні праграмы яе, ні статуту, хоць такі намер меў. Леніна на гэтым з'ездзе не было.

Спатрэбілася больш за пяць гадоў упартай і цяжкай работы рэвалюцыйных марксістаў, каб па ленінскім плане падрыхтаваць ідэйна і арганізацыйна скліканне II з'езда РСДРП.

ЯК ВЯДОМА, II з'езд адбыўся з 30-га ліпеня 1903 года спачатку ў Бруселі (было 13 пасяджэнняў), затым у Лондане (24 пасяджэнні) і закончыўся 23 жніўня. З Беларусі ў з'ездзе прымалі ўдзел прадстаўнікі Палескага і Паўночна-Заходняга камітэтаў РСДРП. Усяго прысутнічаў на з'ездзе 51 дэлегат. Іскраўцы былі прадстаўлены 33 галасамі, аднак цвёрдых ленінцаў было 24, астатнія па асобных пытаннях хісталіся. «Эканамісты» і бундаўцы мелі 8 галасоў, бундаўцы потым зусім пакінулі з'езд.

На з'ездзе разгарэліся вострыя спрэчкі па праграмных і арганізацыйных пытаннях. Бундаўцы і «эканамісты» асабліва рэзка выступілі супраць уключэння ў праграму партыі пункта аб дыктатуры пралетарыяту. Іх падтрымаў Троцкі. Ленінская фармулёўка па аграрнаму (саюз з сялянствам) і нацыянальнаму (права на самавызначэнне) пытаннях таксама сустрэла іх пярэчанне. Яны спасылаліся на адсутнасць падобных фармулёвак у праграмах заходне-еўрапейскіх сацыял-дэмакратычных партый.

З'езд не згадзіўся з папраўкамі Мартава і іншых меншавікоў і прыняў праект праграмы партыі, прапанаваны У. І. Леніным.

Асноўныя палажэнні статута партыі таксама былі прыняты ленінскія, за выключэннем першага параграфу. Ленінская фармулёўка прадугледжвала асабісты ўдзел у адной з арганізацый партыі, чысціню

партыйных радоў, дысцыпліну, згуртаванасць і цэнтралізацыю. Мартаў жа патрабаваў ад члена партыі толькі аказання садзеяння пад кантролем адной з арганізацый. Мартаву ўдалося пераканаць тых, хто вагаўся, і атрымаць большасць галасоў. Толькі на III з'ездзе РСДРП і першы параграф статута партыі быў прыняты ў фармулёўцы У. І. Леніна.

У рабоце «Расказ аб II з'ездзе РСДРП» Уладзімір Ільіч глыбока раскрыў усю сутнасць разнагалоссяў, як на самім з'ездзе, так і ў перыяд яго падрыхтоўкі.

Нараджэнне пасля II з'езда РСДРП партыі бальшавікоў азначала круты паварот у развіцці не толькі расійскага, але і сусветнага рабочага рэвалюцыйнага руху. З'явілася партыя—адзіная ў свеце—здольная павесці пралетарыят на штурм капіталізму і пабудову новага грамадства.

Грамадства, якое дэвізам сваім зрабіла Мір, Працу, Свабоду, Роўнасць, Братэрства, Шчасце ўсіх народаў.

І ЯШЧЭ адзін успамін. 1914 год. Вяртаючыся з канферэнцыі ў Вільнюсе, я даведаўся, што сербскі гімназіст Пашыч забіў аўстрыйскага эрцгерцага. Мой старэйшы таварыш (урач, якога царскія ўлады літаральна два-тры разы на год арыштоўвалі, але «справы» аформіць так і не здолелі) сказаў мне: «Два гады назад не ўдалося распачаць сусветную вайну, але гэтак забойства імперыялісты выкарыстаюць». Мы дамовіліся, што ў выпадку, калі вайна пачнецца, улічым месцы службы ўсіх мабілізаваных у армію членаў рэвалюцыйнай арганізацыі.

Вайна пачалася. Агульнавядома цяпер, што У. І. Ленін даў ёй мудрую ацэнку і высунуў лозунг: «Імперыялістычную вайну ператварыць у вайну грамадзянскую».

Першую пракламацыю з гэтым лозунгам я прачытаў у сакавіку ці пачатку красавіка 1915 года. Пракламацыя была падпісана Цэнтральным Камітэтам РСДРП (бальшавікоў) і іншымі рэвалюцыйнымі партыямі.

Арганізацыя сацыялістычнай моладзі, да якой я належыў, вырашыла абмеркаваць, як наладзіць распаўсюджанне гэтых лістовак сярод салдат на фронце. Канферэнцыя адбылася ў красавіку 1915 года ў Вільнюсе. На беразе Віліі нас сабралася 22 чалавекі. Памятаю сярод іх, вядомых пасля ў Савецкай Беларусі, Казіміра Наўёкайціса, Іосіфа Апанскага, Іераніма Убарэвіча, К. Гродзіса і іншых. Усе яны, выкарыстоўваючы легальныя магчымасці (была скарыстана магчымасць пасылаць на фронт падарункі), распаўсюдзілі велізарную колькасць лістовак з ленінскім заклікам. Я вазіў лістоўкі ў часці арміі пад Перамышлем і Пільвішкамі. Цікава, што друкаваліся гэтыя лістоўкі ў Мінску. Тут працавалі Фрунзе, Расікас (будучы нарком ваенных спраў ва ўрадзе Літоўска-Беларускай Савецкай Рэспублікі) і іншыя нашы таварышы. З Мінска лістоўкі прывозіліся не толькі ў Вільнюс, а і ў Гомель, Пінск, Брэст, часам нават у Маскву, Петраград, Кіеў, Варонеж, Таганрог. Нам прывозіў іх член Мінскай арганізацыі, якога мы называлі Пётр. Сапраўднае прозвішча яго не магу ўспомніць.

Бальшавіцкая партыя, выкарыстоўваючы ўсе свае сілы, рытвала па ленінскаму плану завяржэнне царызму і ўстанаўленне сацыялістычнага ладу.

ПАСПЯХОВЫМ ажыццяўленнем першай праграмы партыі была перамога ў краіне Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. «Галоўным вынікам найглыбейшых сацыяльна-эканамічных пераўтварэнняў, ажыццяўленых савецкім народам пад кіраўніцтвам КПСС, з'явілася пабудова развітага сацыялістычнага грамадства,—гаворыцца ў Пастанове ЦК КПСС «Аб 70-годдзі II з'езда РСДРП».—На аснове карэнных змяненняў у эканамічным, сацыяльным і духоўным жыцці грамадства склалася новая гістарычная супольнасць людзей—савецкі народ, непарушнае брацтва працоўных больш чым ста нацый і народнасцей, спаяных агульнымі інтарэсамі і мэтамі, адзінай марксісцка-ленінскай ідэалогіяй».

В. СЕРБЕНТА,
акадэмік АН БССР, доктар гістарычных навук, прафесар, старшыня Савета вэтэранаў партыі Першамайскага раёна г. Мінска.

У дні, калі камуністы, усе працоўныя краіны адзначаюць 70-годдзе II з'езда РСДРП, ідуць і ідуць людзі ў Дом-музей I з'езда РСДРП, каб пазнаёміцца з дарагімі рэліквіямі партыі.

У гарадскім пасёлку Лельчыцы, што на Гомельшчыне, у маладым парку ізвышаецца беласнежны абеліск, ушчына чырвонай зоркай. На мармуровай дошцы абеліска — некалькі працішай, сярод іх і працішка Івана Мікалаевіча Меншыкава, пісьменніка «Комсомольскай правды».

Яго ім'я носіць адна з вуліц Лельчыц і піонерская дружына школы № 1, дзе ёсць музей пісьменніка. Кнігі, пісьмы, успаміны...

Іван Меншыкаў загінуў 28-гадовам у красавіку 1943 года.

Прапуючы нам чытачам апавяданне Івана Меншыкава ў перакладзе Дзмітрыя Маслава.

Іван
МЕНШЫКАЎ

Шыракаскулы і чарнавокі несеці хлопчык, Сёма Лаптандэр, быў шчаслівы тым, што на зямлі ёсць дзве цудоўныя рэчы — казкі сляпой бабулі Нарканы і кляны маржа, з якіх можна выразаць столькі цікавых фігуркаў, што свет адрозу робіцца намога цікавейшым.

Руская вучыцелка Тоня Кавылёва таксама любіла казкі. Сёма Лаптандэр сам чуў гэта ад сваіх сяброў. Калі скончыліся ў Чырвоным чуме ўрокі з непісьменнымі, вучыцелка збірала дзяцей каля лямпы «маланкі», падоўгу раскажвала ім казкі. Толькі ў яе, на думку Сёмы, была, відаць, дрэнная памяць. Яна магла раскажваць казкі толькі з нійкай. Яна імяна раскажвала іх, а не сьпявала, яі бабуля Наркана.

Сёма быў нічога малы. Ён быў такі малы, што паспеў вывучыць за сваё жыццё добра толькі тры літары алфавіта. І ў Чырвоным чуме яму яшчэ рана было вучыцца.

Але Сёма любіў казкі. Пасля заняткаў ён разам з сябрамі прыйшоў да рускай вучыцелкі і, сядзячы на падлогу, казаў з горадско і сур'езна:

— Казку слухаць прыйшоў. Раскажы.

І вучыцелка сказала:

— Добра.

І яна села на лаяк і пачала казку. Гэта была такая казка, што ўся зямля, увесь свет ва ўяўленні маленькага Сёмы так цудоўна змяняўся, што ў яго ад захвалення перахапіла нават дыханне, а шырока адтапыраныя вушы паружавелі і зрабіліся гарачымі.

Не міражочы вачыма, затаўшы дыханне, бяжучы прапусціць хоць бы слова казкі, слухаў яе Сёма. І ў гэтыя хвіліны ён ужо быў не маленькім падаскам Сёмакам, а гордым і смелым героем цудоўнай казкі. Ён ішоў разам з ім скрозь цэмуру і гора, і неадзішчына слязы засцілі яму вочы.

А руская вучыцелка ціхім і крыху сумным голасам чытала казку. І чым далей яна чытала, тым больш плаўны і сумны рабіўся яе голас, амаль пераходзячы ў песню.

— «А лес усё сьпяваў сваю змрочную песню, — чытала дзівучына, — і гром грымеў, і ліў дождж».

— Што я зраблю для людзей? — мацней за гром крыкнуў Данка.

І раптам ён разарваў рукамі сабе грудзі і вырваў з іх сэрца і высокую ўзняў яго над галавой. Яно палала так ярка, як сонца, і ярчэй за сонца, і ўвесь лес змоўк, асветлены гэтым факелам вялікай любові да людзей, а цэмура разляталася ад святла яго і там, глыбока ў лесе, дрыжучы, падала ў тхіле балота. Людзі ж, уражаныя, сталі, як камні.

— Іздзі! — крыкнуў Данка і кінуўся наперад на сваё месца, высокая трымаючы палючае сэрца і асветляючы ім пільна людзям.

Кінуў позірк перад сабой на шыроную стэпу горды смея Данка, — кінуў ён радасны позірк на свабодную зямлю і засмяяўся горда. А потым увай — і памёр.

Людзі ж, радасныя і поўныя надзей, не заўважылі смерці яго і не бачылі, што яшчэ палзе побач з трупам Данка яго смелае сэрца. Толькі адзін асіпраны чалавек заўважыў гэта і, бяжучы нечага, наступіў на гордае сэрца нагой... І яго, рассыпаўшыся ў іскры, пагасла...

1 Аргіш — запрэжана аленям.

2 Хабыня — руская жанчына.

ПАЛАЮЧАЕ СЭРЦА

— Вось і ўся казка, дзеці, — сказала вучыцелка і здзівілася выгляду дзіцячых твараў і зашумеламу горам позірку Сёмы Лаптандэра, самага меншага з дзяцей, якія слухалі казку.

— Ды вы што, плакаць збіраецеся? — усміхнулася яна сваім шэрым і стомленым вачыма.

— Нам вельмі крыўдна, — сказаў Сёма Лаптандэр, і доўга маўчанне запоўніла Чырвоны чум.

Дзеці думалі. І ў гэтыя імгненні ў сумнай цішыні ім здавалася: аднекуль здалёк-здалёк ішоў Данка, узняўшы высока над сабой палючае сэрца, як паходню. Ён ішоў, азарочы зямлю, і людзі, якія плакалі ад шчасця, беглі за ім. «І хто ведае, — думаў Сёма Лаптандэр, — сонца, можа гэта і ёсць гарачае сэрца Данка, хоць у казцы пра гэта не сьпяваецца».

І ён паглядзеў у пэтулюнае анёна Чырвонага чума. Сонечны праменьчык скончыў на кончык яго рабана носу, і Сёма заплюшчыў вочы.

Ён заплюшчыў вочы і завіруўся на сяброў. Шырока вушы яго, прасветлены сонцам, сталі дэлікатна-ружовымі, як сакавіца жары.

Сёма расплюшчыў вочы і, кінуўшы галавой на сонца, перанакана сказаў:

— Гэта — палючае сэрца Данка! Бачыце, як яго гарыць над зямлёй!

І, звяртаючыся да рускай вучыцелкі, напрасіў:

— Праспявай нам яшчэ такую ж казку гэтага чалавека.

Але вучыцелка адмоўна паківала галавой. Яна сказала, што на невенчана мову перакладзена толькі адна казка Горкага і што заўтра ўрокі, а яна яшчэ не спала.

— Шкала, — сказаў Сёма, — нам вельмі крыўдна, што няма больш такіх казак. Я б сам з'ездзіў на іх да яго, калі б быў вялікі.

— Можна і не ездзіць, — сказала вучыцелка, — калі яму напісаць добрае пісьмо, то ён сам цэлы аргіш казак табе, Сёма, прышле.

Лёгка змочышчаны сабраліся на ідзе Сёмы Лаптандэра. Ён усміхнуўся, але праз мінуту твар яго стаў пахмурны і сумны.

— Я ведаю толькі тры літары, вучыцелка, — сказаў ён у засмучэнні, — я ведаю літару «а», літару «м», літару «ы» і зусім крыху літару «т». З іх я магу склаціць слова «мама» і слова «ты», што па-руску значыць «аленкі». Я ўжо многа ведаю, але пісьмо мне нямаю напісаць.

Сёма Лаптандэр падумаў, зноў паглядзеў на сонца, і яму стала сумна.

Ён падняўся і пайшоў да вываду. Каля вываду ён паглядзеў на таварышаў і з нечаканай перанаканна сказаў:

— І ўсё ж я напішу гэта пісьмо. Па-свойму, сваімі рукамі.

— Я табе магу дапамагчы, — сказала вучыцелка. Хлопчык пабліжэна ўсміхнуўся.

— Не, — сказаў ён, — ты не можаш мне дапамагчы, хабыня? Я вельмі б хацеў, каб мне дапамагалі, але ніхто не можа мне дапамагчы ў гэтым.

І ён выйшаў з Чырвонага чума. Ілья Лаптандэр — бацька Сёмы — вярнуўся з дзьяжурства на дошвітку.

Сёма спаў на шкурах, раскінуўшы рукі, і мармытаў у сні. Ілья нахіляўся над ім і з пачынатая пачаў разглядаць яго рабены твар, рукі, якія яшчэ не аргубелі ад работы, пухлякі губы, вільготныя ад сну.

— Уставай, перпаня, — сказаў ён, асіпранымі крануўшы сына вузлаватымі нягнуткімі пальцамі, — уставай, сыноч, сонца ўзыхло.

Хлопчык паспешліва ўсхапіўся і пачыранельна вачыма паглядзеў на адкінутую шкуру каля ўваходу. Ён убачыў сонца.

— Гэта — палючае сэрца Данка, — сказаў ён ціха і зноў лёг спаць.

— Уставай, гультай, — усміхнуўся Ілья, — зноў назак наслухаўся.

— А ты — цёмная ноч, — сказаў Сёма ў дрэмлю, — цябе трэба вывесці ў стэп, каб ты там убачыў сонца.

— Бач ты! — заклапочана сказаў Ілья Лаптандэр і, сунаючыся на тым, што яму ўсё роўна не зраўмець, на што намякае сын, ён вярнуўся да казкі і таксама заснуў.

Прачнуўся ён ад сыхогу твару маленькай піль: ён прыўзняўся і ў нямым здзіўленні паглядзеў на сына. Сёма расплюшчыўся напалам вялікі бінь вель маржа.

«Цяці робіць», — супакоіўся Ілья, і горда ўсмяшка кранула яго вусны.

Хто ў стойбічцы мог паспрачацца з яго сынам! З любові коці Сёма мог выразаць такога чалавечка, што нават дзіця магло сказаць, што гэты чалавек думае і чым займаецца. Аднойчы Сёма выразаў з караня тундравыя біронкі балванчыка з бубнам шамана і такім тварам, што ўсе пастухі казвалі: «Гэта Хіліманка».

Калі пра гэта даведаўся Хіліманка — чорны шаман з раці Неруты, самы злосны і дужы шаман і вялікі і малых тундраў, ён сам прыехаў у стойбішча да Ількі Лаптандэра.

Ён абвёў позірк балванчыка і сказаў Ільку: — Твайго сына трэба задушыць. Ён злы чалавек. Ён сьмяецца са старэйшых, з мяне.

І Хіліманка кінуў у агонь драўлянага балванчыка.

«Ціпер Сёма, відаць, задумаў яшчэ нешта. Ну, і ніхай робіць. Бяды ад гэтага нікому няма, а для дзіцяці радасць, — думаў Ілья, — да таго ж вечно занятае дзіця будзе рабіць працу і выразаць добрым аленічым».

І каб сын не адчуваў недахопу ў інструменце, Ілья дастаў са сваёй запаветнай скрынкі маленькі бубаўчык, малаток і стамеску.

— Рабі, — сказаў ён, — толькі не спяшайся. Ніколі не трэба спянацца, болей пражывеш, — сказаў ён і, паседаўшы, зноў паехаў у стаян, за які ён алкаваў як калганы быгалазір.

Распалаваўшы кляк удаўчына, Сёма пайшоў да рускай вучыцелкі. Яна піла чай.

— Хочаш чаю? — спытала яна.

— Хачу, — сказаў Сёма і пачаў піць чай. Ён выпіў тры шклянкі і спытаў:

— А ён добры?

— Хто — ён? — здзівілася вучыцелка.

— А той, хто казку склаў.

— А, Горкі! — засмяялася дзівучына. — Вельмі добры. Ён любіць такіх кіратчы, як ты. У яго нават цэлая база кіратчы ёсць.

І яна дастала з шафы папач часопісаў з партрэтамі Горкага.

— Дзякуй, — сказаў Сёма, — вялікае табе дзякуй. Я пагляджу і аддам іх табе. Толькі не называй мяне кіратчы, — дадаў ён, — я не маленькі, мне ўжо адзінаццаць гадоў.

І, яшчэ раз падзякаваўшы ён з часопісамі над пахай пайшоў у свой чум.

Ён доўга разглядаў карцінку, на якіх быў намалюваны высоні і хударлявы чалавек.

У казачніку, які склаў песню пра Данка, былі доўгія і дабрадунныя вусы, худы маршчыны твар і вочы бабулі Нарканы, — вочы, кранутыя горам і стомай.

Здавалася, чалавек так многа пражыў, што даведаўся пра ўсё добрае на зямлі, але трапілацца яму больш дрэннае. Вось яно і спаласявала яго твар глыбокімі зморшчынкамі.

Партрэтаў было многа, але мілей за ўсё здаўся той, на якім казачнік быў намалюваны срод гор, у шыракалоўным капелюшы і крылатцы. Казачнік стаў да ўзвышшы, высоні, крыху зморшчыны, і глядзеў на Сёму добрымі вачыма, якія ўсё разумоць, задуло яго сьласна мяккая сьпяватая смуга над морам нейкай лаўдывай кіратчы.

Не адрываючыся, амаль гадзіну глядзеў Сёма на партрэт, вывучаючы яго, і калі ўсё было аразумела, ён апусціў палец.

І мары, падобныя на казку, запоўніла маленькае сэрца Сёмы. Ён расплюшчыў вочы і паспешліва кавалак кляка. Быццам бяжучы за быць бачанае, ён стамескай і нажом, бубаўчыкам і пількай пачаў апрацоўваць кляку. Даўно ўжо апусцілася сонца за горы Паў-Ход, даўно ўжо вярнуўся з работы бацька, а ён чэз сьлязёў і стругаў, бяжучы сябе зусім цудоўную карціну, якая запоўніла яго зямдасць.

Анямелі ногі ад напружання, забаледа спіна, а твары і вочы яго зрабіліся чужымі.

Анямелі ногі ад напружання, забаледа спіна, а твары і вочы яго зрабіліся чужымі.

замітулася ў вачах, а Сёма не кідаў работу. І толькі, калі сонца зноў завірула ў чум, Сёма ўспомніў парадку бацькі.

Беражліва схаваўшы напалоў апрацаваны кляк, Сёма паеў халоднага мяса і лёг спаць.

Але і ў сні яго праследваў цудоўны вобраз. Твар яго, спачатку спакойны, стаў напружаны, трывожны, шчаслівы.

...Ад далёкіх лясоў, — бачыў Сёма, — на лёгкіх нартах імчалася да яго стойбішча запрэжка на трох белых аленіках, і чалавек у шыракалоўным капелюшы і крылатцы сьядзе на нартах.

З-пад сьлёз і крыху сярэдзітых брывоў ён паіраў на тундру добрымі блакітнымі вачыма і ўсміхнуўся Сёму, які бег насустрэч яму.

— Добры дзень, Сёма! Добры дзень, кіратчы! — крычаў голасам Данка чалавек.

— Я зусім не кіратчы, — адказаў Сёма, здзіўляючыся, чаму яму цяпер не крыўдна, што называюць кіратчы.

— Вось у гэці да цябе прыехаў. Вырасьці паглядзець, як ты жынеш, як вучышся.

— А я пісьмо табе хацеў зрабіць, — адказаў Сёма. — Я шчыра маленькі і ведаю толькі тры літары. Восенню будзе ў школу набіраць, я таксама паеду.

— Абявляюца паедуць, — гаворыць Горкі, — а то бачыш, колькі я казак табе прывёз?

І бачыць Сёма ў руках Горкага казку пра палючае сэрца Данка, і бачыць Сёма, што на каленях у Горкага ляжыць стосік кніг і зваду да нартаў прычэпленыя столькі, што за гадзі не працягаеш.

А Горкі ўсміхаецца і крыху хрыплым голасам гаворыць заклапочана:

— Як жа толькі ты іх працягаеш, ведаючы тры літары?

— Праўда, праўда, — гаворыць Сёма, — тры літары — гэта ж мала... Вучыцелка наша надала добрая, ды ў яе работы многа, некалі адпыхаць казкі займацца, спаць жа таксама трэба.

Праўда, праўда, — гаворыць Горкі.

І раптам вялікая чорная хмара — колеру чарнейшага за горы — заслаіла яго разам з запрэжкай, і Сёма крычыць ад жаху. Крычыць і плача, і Горкі падмае над сабой казку пра палючае сэрца Данка, і адрозу цэмура прападе.

Ён трымае казку высока над зямлёй, і яна свеціцца, як ліёнскае сонца, так пачуца, што нават вачам бачоца.

— Дуры Сёма, — гаворыць, усміхаючыся, Горкі, — чаго ты спалохаўся? Сонца ж свеціцца.

Сёма расплюшчывае вочы і збянтэжана азіраецца. Ваўка, схіліўшыся над яго тварам, смеецца і паказвае на сонца.

— Дуры, — гаворыць ён, — спалохаўся?

— Каго мне палохаць? — сярэдзіта адказаў Сёма. — Я не маленькі, каб мне палохацца.

І, добра паабедваўшы, Сёма зноў бірацца за работу.

Ён старанна выразае капылы нартаў. Ён запраіраў у парты трох белых аленяў і ласкавымі рукамі напілішка шліфуе іх рогі. Ён доўга думае, ці пачнуць ім рогі. Вяснэй алені скідаюць іх, і Горкі, атрымаўшы пісьмо, скажа: «Дрэшны аленічын гэты Сёма, — вясна, а ён у аленяў рогі пачнуў».

Сёма доўга думае. Яму шкада пазбавіць аленяў рогаў. Ён жа так многа працаваў, выплоўваў і выразаў іх. Але праўда выйшаў за ўсё! І Сёма нехаця адпילוўвае на адным рагу ў кожнага аленя.

«Ніхай будзе непрыгожа, затое праўда», — думае ён і пачынае выразаць чалавечка, які сьядзіць на нартах. Ён робіць шыракалоўны капя-

лош і крылатку, ён выразае доўгія дабрадунныя сярэдзіты вусы і зморшчыны на адкрытым і ясным ілібе.

Толькі вочы яму ніяк не ўдаюцца.

Ён доўга капаецца ў часопісах, і нарэшце шчасліва думка прыходзіць да яго. Ён робіць вочы такімі, якімі іх бачыў у сні: крыху хітрымі і вельмівымі.

Мінае тры сутак, перш чым вочы пачынаюць зьездзі розумам, дабрадунства і ласкавацца.

Застаецца зрабіць нямога: на каленях — стосік кніг, на задку нартаў — стосік кніг і ў правай рудэ самую вялікую кнігу — казку пра палючае сэрца Данка.

Высунуўшы язык, нават затаўшы дыханне, Сёма выразае кнігі. Ён доўга глядзець на сваю работу і з сумам пераконваецца, што чалавек мёртвы і алені не бягучы.

Тадзі, адпачыўшы і выслаўшыся, ён зноў бірацца за работу. Ён ледзь-ледзь нахіляе фігуру чалавечка і ногі аленяў. Ён робіць дзве журботныя зморшчыны каля вуснаў чалавечка і з горадско глядзець на сваё «пісьмо».

Але як жа зразумее цудоўны казачнік, што яму, Сёму, патрэбны кнігі?

І Сёма хутка здагадаецца. На другім канцы кляка ён выразае чум, парты, двух аленяў і сабаку. Ён выразае побач з нартам нават харэй — шост для кіравання запрэжкай. З кітава вуса ён робіць тынзэй — аркан — і вешае яго на перадаку нартаў.

А наперадзе ўсяго гэтага ён старанна выразае фігуру самога сябе. Ён хоча зрабіць свой нос прапым, але ўспамінае аб праўдзе і выразае яго кіратчы.

Паглядзеўшы на ўсё гэта, Сёма з сумам заўважа, што Горкага з вельмі і сабураскай усмешкай, які з усіх іл імчыцца на нартах, сустракае спакойны, ледзь не абнаканы чалавек.

І Сёма мяняе свой партрэт. Ціпер Сёма бачыць насустрэч Горкаму з шырока раскрытымі рукамі, і ногі падхоўваюцца ад радасці.

На гэты раз усё, што ён зрабіў, яго задавальняе.

Асколкам шка ён шліфуе ўсе фігуры і, сабраўшы барама зелянавата-зялёнага моху, прыносіць яго ў чум. Ён прыносіць скрынку з-пад цукерак і беражліва кладзе ў скрынку са шкеры пісьмо, выразае за коці. Ён ніколі не паіравае яго, бяжучы, што людзі пасмяюцца.

І толькі адраза на скрынцы ён даўрае напісаць калгасаму рахункаводу. Праўда, рахункавод і сам не вызначана пісьменнасцю, але ў яго прыгожы почырк, і Сёма доўга любіць надпісам, зробленым ім на пасыльцы:

Масква, Крэмл.
Помнік Пушкіна
Аляксею Максімавічу Горкаму
ад Сямёна Ількі Лаптандэра

Сёма доўга любіцца надпісам, але яго бянтэжыць «помнік Пушкіна».

— А, можа, ён не там жыў? — пытаецца ён пісьмела.

— Як не там? — упэўнена адказвае рахункавод. — Усе пачыны каля помніка Пушкіну жыцьчы.

І да пераказанасці дадае:

— А калі не знойдуць каля помніка, то ў Крэмл адшукаюць. Я ж ведаю.

І, каб Сёма не турбаваўся, рахункавод сам адвозіць пасылку на пошту.

Праходзіць многа пакутлівых тыдняў. Сёма ўжо траціць надзею, але вось аднойчы восенскім вечарам папталель прывозіць яму пасылку. Ён беражліва кладзе яе каля вогнішча і ціха гаворыць Сёму, быццам суніваючы:

— Нічога, хлопца. Што ж зробіш?.. Бывае... І Сёма бачыць пісьмо з коці — яно вярнулася да яго.

Яно спазнілася ўсяго на некалькі дзён. Прах чалавечка, які праспяваў цудоўную казку аб палючым сэрцы Данка, ужо ляжыў замураваны ў цёмна-чырвоныя сьпены маскоўскага Крэмля.

Перайраў за рэчэй Дзім. МАСЛАЎ.

ВЯЛІКІ ПЯСНЯР РЭВАЛЮЦЫІ

На сцэне мінскага клуба імя Дзяржынскага, быццам жыць, глядзець з партрэтаў у залу Уладзімір Маякоўскі. Тут 19 ліпеня адбыўся агульнардадскі вечар, прысвечаны 80-годдзю з дня нараджэння вялікага паэта. Яго адкрыў першы намеснік старэйшій праўлення Саюза пісьменнікаў БССР народны пісьменнік Беларусі І. П. Шамкіні.

Непраходзячая народная любоў да Маякоўскага, які падарыў сав

ПРАБЛЕМЫ, МЕРКАВАННІ, РОЗДУМ

СПРАВА НАША АГУЛЬНАЯ...

ПРАПАГАНДА выяўленчага мастацтва... Іншы раз здарэцца, што гэтыя словы некаторымі нашымі мастакамі, журналістамі, крытыкамі ўспрымаюцца, як парадокс: маўляў, мастацтва само павінна прапагандаваць сябе, само павінна выклікаць цікавасць, прыцягваць увагу, «гаварыць» пра сябе на поўны голас.

«Слабасць» гэтай «пазіцыі» відавочна. Выяўленчае мастацтва — вельмі дзейная зброя ў ідэалагічнай барацьбе, зброя, пры дапамозе якой можна весці актыўныя, наступальныя дзеянні, бо для выяўленчага мастацтва не існуе моўных бар'ераў. Вось чаму мы абавязаны дбаць пра тое, каб пастаянна ўзнімаўся каэфіцыент карыснага дзеяння ўсіх відаў і жанраў выяўленчага мастацтва.

Дасягнуць гэтага можна толькі тады, калі мастацтва стане надзейнай духоўнай патрэбай кожнага чалавека, калі кожны будзе здольны разумець яго «мову», разбірацца ў яго тонкасцях, сачыцца за яго развіццём. Імкнучыся да гэтага павінны і крытыкі і мастацтвазнаўцы, і музейныя работнікі, і журналісты, і самі мастакі.

Выяўленчае мастацтва ў параўнанні з літаратурай, музыкой, кіно знаходзіцца ў больш складаных абставінах, бо ніякая рэпрадукцыя, тым больш тэлебачанне, нават каларовае, не здольны перадаць усю тонкасць каларовых адценняў жывапісу, ніякая рэкансія не падменіць непасрэднасці адчування ад сустрэчы з мастацкай выстаўкай.

Спецыфіка выяўленчага мастацтва такая, што яно не «церпіць» пасрэднакаў. З ім кожны павінен сустракацца сам-насам. А наша задача прапагандыстаў мастацтва, зацікавіць чалавека ў гэтай сустрэчы, як мага лепш падрыхтаваць яе.

Але як складана гэта зрабіць, калі ў нас на ўсю рэспубліку, па сутнасці, толькі адзінае спецыяльна абсталяванае для арганізацыі мастацкіх выставак памяшканне — Дзяржаўны мастацкі музей БССР, які, між іншым, можа прадставіць для экспазіцыі толькі палову сваёй плошчы. Усе астатнія памяшканні, уключаючы і выставачную залу Саюза мастакоў і залы салонаў-магазінаў у абласных цэнтрах, за некаторым выключэннем, для паказу твораў мастацтва зусім непрыстасаваныя. Нема больш-менш прыстойных памяшканняў для разгортвання экспазіцыі мастацкай выстаўкі і ў раённых цэнтрах, не гаворачы ўжо пра невялікія гарады і вёскі.

Гэта іншы раз прыводзіць да таго, што мы не можам належным чынам прыняць вельмі цікавыя выстаўкі. У сакавіку гэтага года, напрыклад, у Брэст прыбыла Трэцяя ўсесаюзная выстаўка акварэлей, экспазіцыя якой складала 250 работ. Для грамадскасі Брэстчыны гэта была значна перагружана падзея. Але высветлілася, што ў абласным цэнтры няма памяшкання, ў якім можна было б размясціць выстаўку цалкам. Давялося дзяліць яе папалам і паказваць па чарзе.

Цеснота, непрыстасаванасць выставачных памяшканняў у гарадах Беларусі прыводзіць і да другіх адмоўных вынікаў.

Творы станковага мастацтва, пабываўшы на выстаўцы, па сутнасці, робяцца мёртвым капіталам, бо, «схаваныя» ў запасніках музеяў, альбо ў майстэрнях мастакоў, яны ўжо недаступныя шырокаму

гледачу. Атрымліваецца дзіўная рэч — мастак, які пісаў карціну некалькі месяцаў, а то, нават, і гадоў, паказаўшы яе на кароткі выставачны тэрмін публіцы, вышаваны змірыцца з тым, што яго твор, на доўга, калі не назаўсёды перапыніць свой дыялог з сучаснікамі. Натуральна, што такое становіцца не Ідзе на карысць ні мастаку, ні аматарам мастацтва, ні самому мастацтву. Але дзе выйсеце?

Відаць, праграмай-максімум у гэтай справе павінна стаць будаўніцтва спецыяльных памяшканняў для пастаянных і перасоўных выставачных экспазіцыяў. Але гэта справа не аднаго дня. Яе вырашэнне ўпіраецца і ў пытанне сродкаў, матэрыялаў, працоўнай сілы і да т. п.

А ці нельга знайсці цяпер іншае выйсце?

Мне здаецца, можна. Цяпер у многіх гарадах, на прамысловых прадпрыемствах, у калгасах узводзіцца шмат цудоўных новых палацаў культуры, абсталяваных з улікам апошніх навукова-тэхнічных дасягненняў. У іх ствараюцца ўсе ўмовы для шырокай культурна-масавай работы. Новыя палацы культуры здольны прымаць самыя вялікія мастацкія калектывы. Але, як правіла, у гэтых палацах пры праектаванні не прадугледжваецца плошча для арганізацыі перасоўных мастацкіх выставак. Не закладваюцца таксама і спецыяльна прыстасаваныя памяшканні для пастаянных экспазіцыяў твораў мастацтва. А між тым зрабіць гэта зноў жа не вельмі складана. Хол, танцавальная зала, фае — могуць быць выкарыстаны для разгортвання

выставак. Трэба толькі, каб архітэктар, які распрацоўвае праект, падбаў пра асвятленне, пра дастатковы «адыход», пра элементарныя прылады для развешвання карцін і ўстаноўкі скульптуры. Гэта і з'яўляецца адной з прычын таго, што ў гарадскіх і вясковых палацах культуры няма пастаянных экспазіцыяў твораў мастацтва, якія, несумненна, не толькі ўпрыгожылі б інтэр'ер будынка, але вялі б і вялікую эстэтычна-выхаваўчую работу.

Можа я хачу займат? Можа тое, што прапаную, зрабіць вельмі складана?

Не. Міністэрства культуры заўсёды з ахвотай Ідзе насустрач просьбам з месц і выдзяляе са сваіх запаснікаў альбо з фондаў Беларускага дзяржаўнага мастацкага музея творы, якія б маглі знайсці пастаянную прапіску ў клубах, палацах культуры на прадпрыемствах і ў калгасах. Але, відаць, такіх просьб не шмат. А шкада...

Гаворачы пра прапаганду выяўленчага мастацтва ў Беларусі, нельга не пінюць каменю в агарод Саюза мастакоў БССР: складаецца ўражанне, быццам прапагандай выяўленчага мастацтва займаюцца ўсе, акрамя Саюза мастакоў. Мастацкі музей, таварыства «Веды», бюро прапаганды Саюза архітэктараў, Цэнтральны камітэт камсамола, нават бюро прапаганды Саюза пісьменнікаў прыцягваюць мастацтвазнаўцаў і мастакоў для выступленняў з лекцыямі і гутаркамі аб выяўленчым мастацтве. Саюз жа мастакоў не мае свайго бюро прапаганды, якое б мела план работы, шукала аўдыторыю для выступленняў аб мастацтве, наладжвала б ля-

тучныя выстаўкі ў калгасах, на прадпрыемствах, якое б вырашыла, нарэшце, зусім неабходнае пытанне ілюстрацыйнага матэрыялу для лектараў.

І яшчэ адно важнае і балючае пытанне.

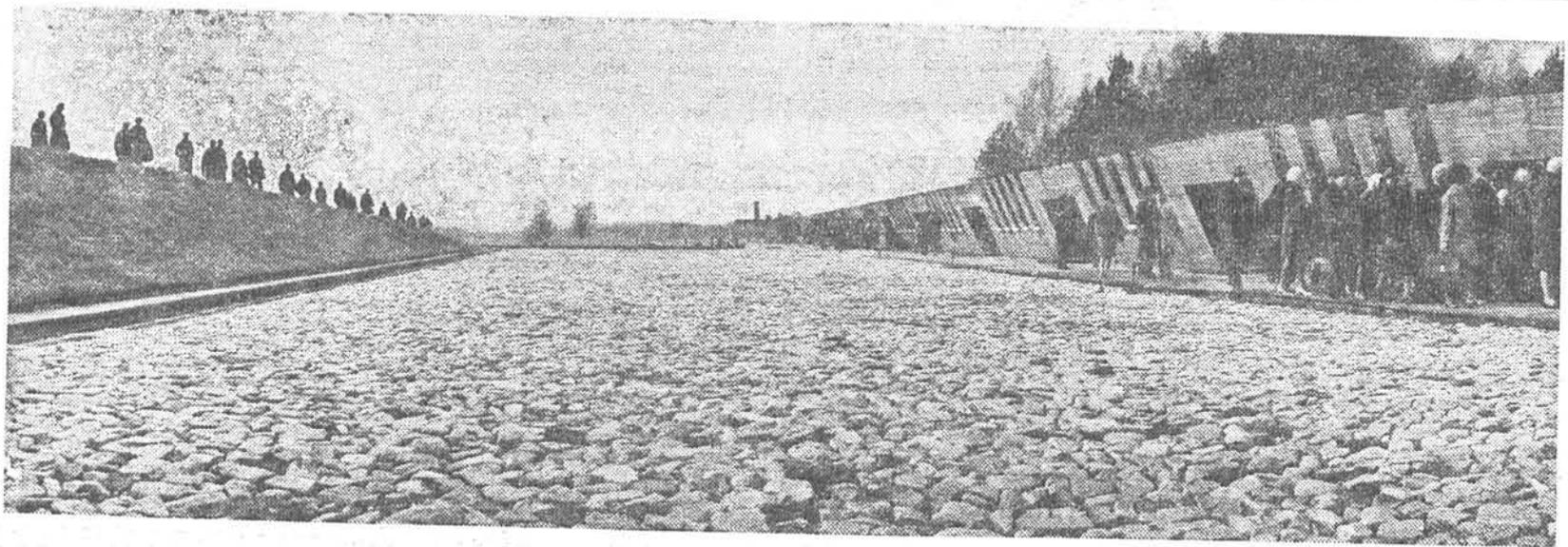
Вельмі мала ўвагі выяўленчаму мастацтву ўдзяляе наша прэса, радыё і тэлебачанне. Нават агульныя артыкулы аб выстаўках з'яўляюцца ў рэспубліканскіх і абласных газетах ад выпадку да выпадку. Гаварыць аб пастаяннай мэтанакіраванай прапагандае выяўленчага мастацтва ў беларускім друку не прыходзіцца. Відаць, наспела пытанне аб стварэнні ў Беларусі спецыяльнага часопіса, які б пачаў з грунтоўнымі артыкуламі, нарысамі друкаваў бы добра выкананыя рэпрадукцыі твораў мастацтва.

Можна ўпкінуць і студыю «Беларусьфільм», якая вельмі мала робіць дакументальных стужак пра беларускае мастацтва, пра творчасць найбольш вядомых майстроў. Гэтыя фільмы знайшлі б вялікую і ўдзячную аўдыторыю сярод школьнікаў, навучэнцаў тэхнікумаў, прафесійна-тэхнічных вучылішч, студэнтаў. З прыязнасцю сустраў бы іх і вясковы глядач, якому не заўсёды выпадае патрапіць у сталіцу на выстаўкі.

Мерапрыемствы па прапагандае выяўленчага мастацтва, аб якіх я гаварыў, справа дзяржаўная. На неабходнасць паглыбляць і пашыраць прапагандысцкую дзейнасць у галіне выяўленчага мастацтва ўказвалася ў многіх апошніх дакументах нашай партыі і ўрада, шмат дыскусаваліся гэтыя пытанні і на адпаведных пленумах Саюза мастакоў у нашай рэспубліцы і ў Маскве.

Але справа разгортвання марудна. А ці не пара ад дэбатаў перайсці да канкрэтных спраў?

Арнадзь СУРСКІ.

ЯШЧЭ ГАРЫЦЬ ХАТЫНЬ...

«Мы вельмі ўдзячныя... «Пакідае незабыўнае ўражанне...», «Ніколі не забудзем...». Гэтыя словы — падзяка ўсхваляваных херсонцаў беларускаму фотамастаку Яўгену Казюле, чья першая персанальная выстаўка «Хатынь» дэманструецца цяпер у нашым горадзе. Што ж так усхвалявала ў работах Я. Казюлі херсонскага гледача? Перш за ўсё — шчырасць. Сурова-стрымана расказвае аўтар пра незабыўнае — вялікую трагедыю свайго народа — Хатыні, расказвае так, што кожны зноў перажывае гэтую трагедыю.

Фотавыстаўка Я. Казюлі — гэта трагічная і вылавека. Гэтыя рысы мы

сокая паэма аб мужнасці савецкіх людзей, якіх не зламлі зверствы фашыстаў. Як уступ, запеў да гэтай паэмы — прырода Хатыні. Задымленае неба. Скалечаныя чорныя дрэвы. Быццам застылі ў страху тыя, што выраслі пазней, пасля страшэнных падзей. І званы, званы Хатыні... Заснежаныя і сярод летніх дрэў. Мы чуюм іх сумны, працяглы, горкі звон. Яны — быццам рэфрэн да паэмы, Журботныя і суровыя званы памяці людской.

Галоўная тэма, якая гучыць ва ўсіх работах Я. Казюлі — вялікая ўнутраная сіла, непакісанасць і мужнасць савецкага ча-

бачым у твары сведкі хатынскай трагедыі Іосіфа Іосіфавіча Камінскага, адзінага з хатынцаў, які перажыў трагедыю. Бачым іх і ў вачах нашых сучаснікаў, якія прынеслі жывыя кветкі, пасадзілі дрэвы на гэтым велізарным папалішчы.

Цудоўная, жывая, мірная, родная для ўсіх нас Беларусь. Хатынь — гэта куток яе душы, дзе ніколі не заціхаюць званы журбы па кожным чацвёртым, што загінуў ад рук фашыстаў.

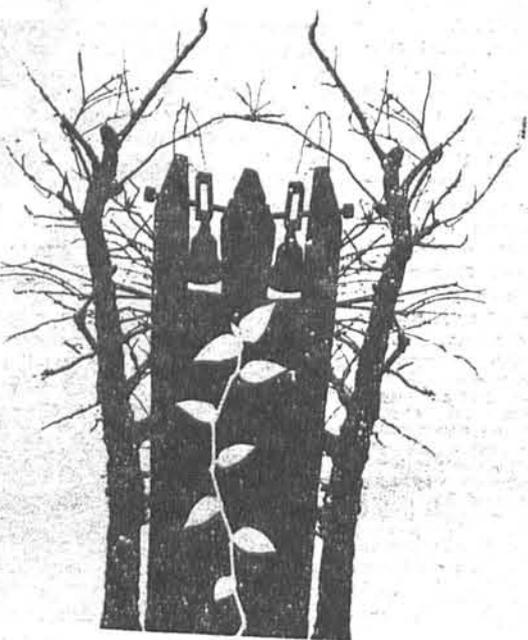
Ніхто не можа прайсці спакойна міма фатаграфіі, на якой — Сцяна памяці (на здымку яна здаецца бясконцай) з высечанымі назвамі спаленых беларускіх вёсак.

Хатынь не павінна паўтарыцца! Кожнае фота «крычыць» пра гэта. Гудуць званы Хатыні: ніколі, ніколі, ніколі! На адным са здымкаў, які завяршае экспазіцыю — тоненькая, светлая, пясчотная сцялінка, якая прабілася з карэнняў абгараў дэра. Жыццё... Жыццё працягваецца.

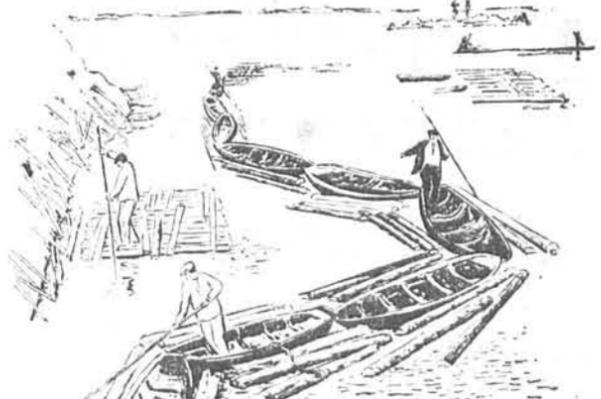
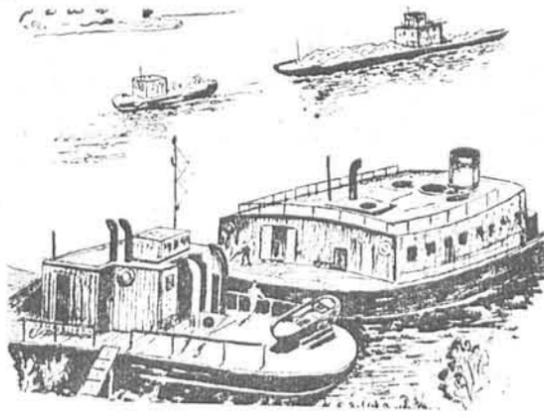
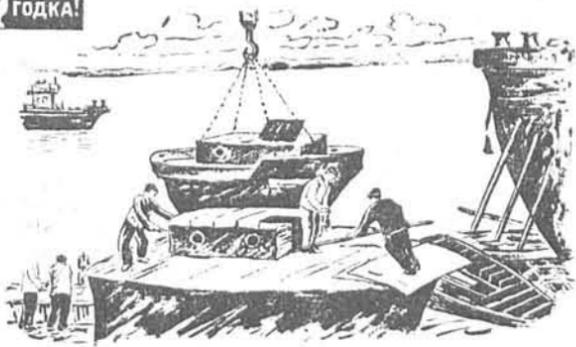
Можна было яшчэ шмат гаварыць пра майстэрства і дасканалую тэхніку аўтара, але выстаўка «Хатынь» захапляе не гэтым, а высокай грамадзянскай, чалавечанасцю, высакародствам.

Ала МАТРОСАВА, паэтэса.

г. Херсон.

ТАБЕ ПЯЦІ-ГОДКА!

Цудоўная прыгажосць рэк Беларусі... Ціхалыныя хвалі Бярэзіны, Дняпра, Сожа, Нёмана, Буга здаюна вабяць беларускіх мастакоў. У іх празрыстасці, велічнай прыгажосці венавых лясоў, што ўзняліся на берагах, у раздоллі бяскрайніх лугоў шукаюць і знаходзяць мастакі рэспублікі тэмы для сваіх твораў.

Але беларускія рэкі гэта не толькі невычэрпнае крыніца прыгажосці. Яны — працаўніцы. На сваіх плячах яны існуюць цяжкія бары з каштоўным грузам, імкліва пасажырскія лайнеры. Цэлую серыю малюнкаў «Па рачных портах Беларусі» стварыў старэйшы графік рэспублікі А. Тычына. Сёння мы знаёмім чытачоў з некалькімі малюнкамі гэтай серыі.

ЗАКОН ПРЫЦЯГНЕННЯ

Я чытаю: «Самы вялікі подзвіг мастацтва — вырваць цудоўнае з жыцця... укладзі гіданую працу ў стварэнне спраўднай, безумоўнай, кожнаму зразумелай, кожнага ўзвышаючай прыгажосці...»

Мы сядзім у маленькім пакойчыку, які адначасова з'яўляецца і майстарняй мастака Іосіфа Крупскага. Вось-вось ён павінен атрымаць новую кватэру. Але пакуль пакойчык застаўлены мэбляй, палотнамі, кнігамі... Чытаю далей:

«...Наша пачуццё прыгажосці ідзе з глыбіні соцен мінулых стагоддзяў, у якіх фарміравалася душа чалавека».

Пасля мы маўчым. У нас ёсць прычына маўчаць.

Ад Іосіфа Крупскага выходжу, як заўсёды, усхваляваны, таму што мне вельмі блізка творчасць мастака і сам мастак — чалавек самаадданы, натхнёны, які можа гаварыць і маўчаць.

Пакуль работа называецца «Партрэт настаўніцы». Ён яшчэ не выглядае са сцен гэтага пакоя. Калі ўгледзецца ў малады, інтэлектуальны твар, заўважаеш — натхнёнасць у кожным руху, павароце, у трапяткіх руках.

Мастак без канца вяртаецца да работы. Яшчэ шрых, яшчэ мазок.

— Ты дабіваешся дасканаласці? Такой, як у работах Леанарда? — жартую я.

— Дасканаласці, на якую здольны я. Сам сябе не пераскочыш, хоць спартсмены гэта ўжо робяць. Хачу, каб гэтая работа трапіла на рэспубліканскую выстаўку партрэта.

— Ты любіш славу?

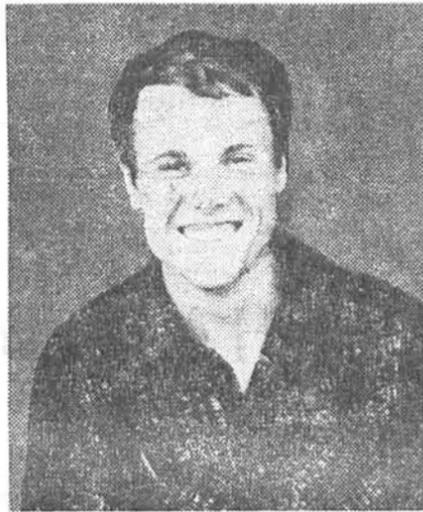
— Навошта такія складаныя пытанні? Я хачу прызнання працы. Яна вельмі цяжкая, наша праца. Ты сам ведаеш...

— Ты перакананы, што пісаць карціны — самае галоўнае ў тваім жыцці? Мы вельмі ж часта прымушам сябе думаць, што прафесія, якую выбраў, — адзіная твая... А на самой справе...

— Няхай не прагучыць узнёсла,

але страцішы рукі я ўсё роўна спрабаваў бы пісаць, заціснуўшы пэндзаль зубамі, бо проста не змагу жыць без гэтага цудоўнага адчування палітры, якая тоіць у сабе тысячы не напісаных шэдэўраў. У кожнай тубе фарбаў заключана дзівоснае чараўніцтва. І ці не ў тым ішчасце, што я, сялянскі сын з беларускай вёскі Купалін, далучыўся да гэтага чараўніцтва. Па шчырасці магу сказаць, што далучэнне да мастацтва робіць мяне свабодным ад мітусні, дапамагае быць дабрэйшым.

— А як нараджаецца такая любоў да справы?

— Уяві. Мне шэсць гадоў. Над вялізнай зямлёй выгнулася сіняя неба. А навокал — неверагодная прыгажосць: золата спелага жыта, амаль фіялетава-сіняя далёкіх ельнікаў і нібы ў смарагдавай чашы — возера, у якім адбіваюцца белыя воблакі-кони...

Бацька заціснуў маю далонь у сваёй руцэ: «Глядзі, гаворыць, не пашко-

дзіць у жыцці. Можна яно гэта і лішняе для земляроба, але для душы не лішняе». Ад незвычайнай прыгажосці я не магу скрануцца. Застыў. Бацька назірае за мной і хітра ўсміхаецца, маўляў, толькі так, не інкаш, можа наводзіць сябе яго сын...

Улюбёнага ў прыгожае бацьку майго за гэтую страць празвалі ў вёсцы «дзівакаватым Рыгорам».

— Ці не адтуль, з дзіцячых успамінаў гэты конь, намечаны на лісце?

Ён з іншай, трагічнай гісторыі. Даваеннай. Вачыш, як уздыбіўся! Як спуджаны! Вось-вось разам з возам зляціць з моста. А на мосце — безжыццёвае маладое цела, і бабулька схілілася над юнаком... Гэта было ў 1939 годзе. Бандыты забілі на мосце савецкага салдата, які прыйшоў вызваліць Заходнюю Беларусь. Мне хочацца расказаць у гэтай карціне пра барацьбу Дабра са Злом, пра нікчэмнае і высокае, цудоўнае і пачварнае, пра перамогу чалавека.

— Мне здаецца, што гэта твая работа чымсьці пераклікаецца з той, якую ты паказаў на адной рэспубліканскай выстаўцы?

— Ты маеш на ўвазе «Невядомых салдат»? Так, у ёй я таксама спрабую ўважліва глянуць на чалавека, зраўнець, хто яны, гэтыя людзі, якія ішлі на смерць. І яшчэ, якія яны незвычайныя, гэтыя людзі... Драматычныя, больш правільна, трагічныя хвіліны, якія я выбіраю, каб паказаць сваіх герояў, дапамагаюць мне выявіць іх высакароднасць, чалавечую прыгажосць. Мне хочацца расказаць, як чалавек, аддаючы ўсё — нават жыццё, атрымлівае ўзамен чалавечую ўдзячнасць і пакланенне. Мала? Многа!

Але больш за ўсё я люблю пісаць вёску. Яе прыгажосць, уклад жыцця, магчымасць стыхвіліна сутыкацца з прыродай, такой цудоўнай, такой бязмежнай, зрабілі мяне мастаком. Ты смеешся: чаму не робяцца мастакамі ўсе жыхары вёскі? Літаральна мас-

такім, майстрам пэндзля робіцца, магчыма, адзін чалавек на сто вёсак, але сцвярджаю з усёй адказнасцю, што ў душы тут усе мастакі. Якія звонкія боты тут шыюць! Якія п'явучыя гаршчкі вырабляюць! Якія казачныя сурвэты ткуць!

Я селянін у душы і люблю зямлю, тут ужо нічога не зробіш. Сельскія матывы ў маёй творчасці — гэта не даніна асяроддзю, якое мяне ўзрасціла, сутнасць мая.

— Карціна «Вёска майго дзяцінства», можна сказаць, дакументальная — так?

— Не зусім так. Я, натуральна, працуючы над ёй, імкнуўся да аб'ектыўнасці. Хоць на карціне і родны дом з бусламі на даху, і вечна жылая мая маці. А на трактары — таксама нехта свой, сваяк або сусед. У вёсцы ж чужых не бывае. Калі б у вёсцы не было такой дружалюбнасці, то, хто ведае, ці здолела б мая маці ў цяжкі час выгадаваць дзве дзяцей, даць ім адукацыю.

Многія свае работы — «Вясна», «Маладосць», «Дзяўчына з яблычкамі», «Нацюрморт», «Юнацтва» ў думках прысвячаю маім аднасьлячанам, якія так бескарэсліва вывелі мяне ў людзі. І яшчэ мне хочацца прысвяціць іх сваім настаўнікам з Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута.

Я люблю зямлю. Яна вабіць мяне заўсёды. Відаць, гэта адбываецца па вядомаму закону прыцягнення.

І яшчэ люблю неба. З вышні асабліва дзівосна выглядае зямля. Як былі дэсантнік — ведаю гэта добра. Пад раскрытым купалам парашута спачатку бачыш зямлю як тэаграфічную карту, пасля можаць разгледзець яе больш падрабязна. А з зямлі вельмі прыемна глядзець на неба, па якому скачуць, лятаюць, сцелюцца белыя коні-аблакі. Белыя коні майго маленства...

Наш дзеньлог з мастаком не заканчваецца. Мы з ім шмат спрачаемся, жартуем, маўчым, чытаем адзін аднаму вытрымкі з кніг, думаем пра будучыню... Але пра гэта ўсё не раскажаш.

Г. ЧАЧАНКОУ.

СА СКАРБАУ МАСТАЦКАГА МУЗЕЯ

ПАРТРЭТ Ф. П. ТАЛСТОГА

Сяргей Канстанцінавіч Заранка і Фёдар Пятровіч Талстой. Дзве цікавыя асобы ў рускім мастацтве. Жывапісец Заранка, родам з Беларусі, быў інспектарам і прафесарам Маскоўскага вучылішча жывапісу, Талстой — скульптар, малявальшчык, віцэ-прэзідэнт Пецярбургскай акадэміі мастацтва. Выпадак зблізіў іх у 1850 годзе, Заранка быў зусім маладым мастаком, калі пачаў пісаць партрэт Ф. Талстога, а яго «мадэлі» было ўжо семдзесят гадоў.

Партрэт Ф. Талстога, яскрава характарызуе развіццё тых прынцыпаў, на якіх грунтавалася педагагічная сістэма настаўніка Заранкі, вядомага мастака А. Г. Венецыянава, прынцыпаў непасрэднага адлюстравання прыроды. Усё ў гэтым партрэце перададзена віртуозна — і характэрныя асаблівасці знешняга аблічча чалавека, і матэрыяльнасць аксесуараў.

Выдатна, без усялякай ідэалізацыі, напісаны твар.

Звяртаючы на сябе ўвагу адкрытыя сумныя, крыху стомленыя, разам з тым уважлівыя і жывыя вочы скульптара.

Заранка перадаў характар

чалавека, стварыў цэльны, жыццёвы і праўдзівы вобраз, вобраз вялікай мастацкай сілы і высакароднасці, гоўны душэўнай абаяльнасці і паэтычнасці, прасякнута глыбокай чалавечнасцю. У партрэце падкупляе свабодная пастава фігуры. Мастак быццам слухае звернутыя да яго словы нябачанага субяседніка. Выдатна выкананы, аздоблены футрам халат з шырокімі рукавамі — хатні ўтульны касцюм.

Мастак не ўтойвае ўзросту «мадэлі», перадаючы па-майстарску вены на руках, склера тычны твар. Ён не перагружае партрэт вялікай колькасцю дэталяў, але адчуваеш, якое вялікае значэнне надае ён паказу матэрыяльнага і прадметнага свету.

Партрэт Ф. Талстога разам з партрэтамі ротмістра Д. Хвостова экспанаваліся на акадэмічнай выстаўцы 1850 года. Не было ніводнага часопіса, ніводнай газеты, якія не змясцілі справаздачу аб выстаўцы, і не адзначылі б поспех заранкаўскіх партрэтаў. Някрасаўскі «Современник» пісаў: «Два партрэты работы Заранкі, пра якія гаво-

рыць цяпер увесь Пецярбург, сапраўды штосьці незвычайнае. Заранка не абмежаваўся тым, што перанёс на палатно з бездакорнай дакладнасцю кожную рысу... Ён ва ўсім, пачынаючы ад жывых вачэй, што глядзяць з палатна, да апошняй рысачкі твару, схаліўшы самае няўлоўнае, перадаў душу прататыпа».

Глыбокі і змястоўны партрэт Ф. Талстога быў «здзіўляючым» паводле вызначэння У. Стасова, які пісаў: «Сапраўдным шэдэўрам з'яўляецца партрэт Талстога, не толькі цудоўнай перадачай акасімі і сабаля, але і па дасціпнай характарыстыцы ўсёй асобы арыгінала».

В. Бялінскі ў артыкуле «Погляд на рускую літаратуру 1847 года» пісаў, што «правільна спісваць з рэчаіснасці можа толькі талент, і як бы ні слабы быў твор ў іншых адносінах, але чым бліжэй ён здзіўляе вернасцю прыроды, тым больш несумненны талент яго аўтара».

Захаваўшы вернасць прыроды можа быць дасягнута не механічным адлюстраваннем, але творчым паказам яе, і ў партрэце Заранкі, па словах В. Бялінскага, было «схоплены не адно знешняе падабенства, але ўся душа арыгінала».

Партрэт Ф. П. Талстога работы С. К. Заранкі выдатны менавіта перадачай душы арыгінала. Р. БАДЗІН.

РАБОТНІКІ КУЛЬТУРЫ-ПРАЦАЎНІКАМ ПАЛЁУ

НА ПРЫКЛАДЗЕ ЛЕПШЫХ

Нядаўна ў Шчучынскім раёне адбылася практычная канферэнцыя работнікаў сельскіх устаноў культуры і загадчыкаў аўтаклубаў вобласці на тэму: «Аб павышэнні ролі ўстаноў культуры ў разгортванні сацыялістычнага спаборніцтва за павелічэнне вытворчасці прадуктаў сельскай гаспадаркі ў 1973 годзе, рашаючым годзе пяцігодкі».

Загадчык аддзела культуры Шчучынскага райвыканкома Э. Петрык пазнаёміў прысутных з работай устаноў культуры раёна па аказанню дапамогі партыйным арганізацыям у арганізацыі сацыялістычнага спаборніцтва за павелічэнне вытворчасці прадуктаў сельскай гаспадаркі ў 1973 годзе, расказаў пра формы і метады работы ўстаноў культуры па прапагандзе вопыту перадавікоў спаборніцтва, па працоўнаму выхаванню, арганізацыі культурнага абслугоўвання сельскага насельніцтва.

З абменам вопыту работы на канферэнцыі выступілі сакратар партыйнай арганізацыі калгаса «Запаветы Леніна», загадчык Вайневіцкага сельскага клуба Э. Сакалоўскі, загадчыца Мастоўскай раённай бібліятэкі М. Кожына, дырэктар Міжвіцкага сельскага дома культуры Слонімскага раёна Н. Куршук, загадчыца Вензавецкай сельскай бібліятэкі Л. Горбач, загадчыца аўтаклуба Карэліц-

кага раёна Т. Турок, загадчыца Купіскай сельскай бібліятэкі Навагрудскага раёна Т. Літвін, загадчыца Гнезнаўскай сельскай бібліятэкі Ваўкавыскага раёна Р. Садоўская і іншыя.

Работнікі сельскіх бібліятэк вобласці прысутнічалі ў Крулаўскай сельскай бібліятэцы на канферэнцыі чытачоў па кнізе П. Яфрэменкі «Каперываранне гаспадарак па вытворчасці свініны». У канферэнцыі чытачоў прымалі ўдзел навуковыя супрацоўнікі абласной доследнай станцыі Н. Бондарова, Л. Міхалёва, старшыня калгаса «Шлях Леніна» І. Хільмановіч, галоўны заатэхнік калгаса І. Панімаш, заатэхнік І. Канарскі, сакратар партыйнай арганізацыі, галоўны аграном калгаса Э. Андруцэвіч, загадчыца свінагадоўчай фермы Л. Дзяміда.

У канферэнцыі прымалі ўдзел таксама дырэктары раённых дамоў культуры вобласці, загадчыкі раённых бібліятэк, старшыні мясцовых камітэтаў прафсаюза работнікаў культуры.

Удзельнікі канферэнцыі прынялі заарот да ўсіх работнікаў устаноў культуры вобласці — «Работнікі культуры — працаўнікам палёу, героям уборкі ўраджаю».

В. ГУБІЧ, намеснік начальніка ўпраўлення культуры Гродзенскага аблвыканкома.

КЛУБ І ПРАЦА ХЛЕБАРОБА

За мінулы 1972 год намі было праведзена 31 масавае мерапрыемства. З іх — адзінаццаць на сельскагаспадарчую тэму. У лік гэтых мерапрыемстваў увайшлі вечары-сустрэчы, вiншаванні перадавікоў сельскай гаспадаркі, вечары-партрэты, сустрэчы з ветэранамі вайны і перадавікамі вытворчасці. Для правядзення вечароў мы выкарыстоўваем усё магчымае, каб працаўнікі ўспрымали іх з вялікай цікавасцю. Так, напрыклад, мы праводзілі везар-партрэт перадавіка вытворчасці бригады К. Герасімчыка. Аформілі стэнд «Дзе праца, там і пшасце». На ім змясцілі фотаздымкі розных гадоў, выразкі з газет, якія расказваюць пра бригады, сацыялістычныя абавязальствы яго бригады. Ад-

крываючы вечар, вядучы гаварыў пра залатыя рабочыя рукі брыгады, чытаў вершы аб велічы працы хлебараба. Затым далі слова людзям, якія добра ведаюць Герасімчыка.

Да яго звярталася і кіраўнік бригады № 2 Ніна Бекін. Брыгадыры падзяліліся думкамі аб людзях, іх працы. У заключэнне вечара агіт-бригада паказала тэматычную праграму «Мы Радзіму славім працай».

Якую дапамогу аказвае наш клуб у барацьбе за ўраджай у час уборкі і сяўбы? Баявыя лісткі, «маланкі», стужкі светлагукавых газет штодзённа выпускае наш клуб. Праводзілі аганек «Механізатар — гаспадар палёу». Яго герой — малады механізатар Б. Жвірбля, які атрымаў узнагароду. У гоар юнака над будынкам бригады ўзняў

ся чырвоны сцяг. З віншаваннем звярнуўся да Баіслава сакратар партыйнай арганізацыі тав. Дзіллевіч, старшы механізатар Бурноўскі, піянеры і школьнікі. Пасля выступіла агіт-бригада.

Афармляем календары ўборкі, сяўбы, дзе штодзённа паказваем вынікі працы. Кожны стэнд — інфармацыя аб ходзе ўборкі ў цэлым па гаспадарцы і ў кожнай брыгадзе.

Праводзім мы і «Дні культуры» на жывёлагадоўчай ферме. Кожны тыдзень я і бібліятэкар бываем на ферме, абнаўляем там наглядную агітацыю, запінаем бюлетэнь сацыялістычнага спаборніцтва, календар працоўнай славы, выпускаем «маланкі», баявыя лісткі. Масавае мерапрыемства стараемся праводзіць разнастайна, каб яны былі цікавымі.

З. БУРЭЦ, загадчык Патокскага клуба Шчучынскага раёна.

ШЛЯХ ДА ПОСПЕХУ — ПЕРАДАВЫ ВОПЫТ

Важным кірункам у рабоце бібліятэкі па прапагандзе перадавога вопыту з'яўляецца «Адзіны план прапаганды сельскагаспадарчых ведаў і перадавога вопыту», які ў розных перыяды сельскагаспадарчых работ больш канкрэтызуецца. Асабліва ўвага звяртаецца на літаратуру, якая прапагандае рашэнні XXIV з'езда КПСС, снежанскага (1972 г) Пленума ЦК КПСС, пастаноў ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ аб разгортванні Усесаюзнага сацыялістычнага спаборніцтва за павелічэнне прадуктаў жывёлагадоўлі і земляробства ў трэцім, рашаючым годзе пяцігодкі. Вялікае значэнне бібліятэка надае сацыялістычнаму спаборніцтву, прапагандзе працы лепшых людзей калгаса.

Праведзена канферэнцыя чытачоў «Ферма — комплексная механізацыя», дзе на вопыце калгаса «Кастрычнік» Ляхавіцкага раёна паказана перавага звенявой арганізацыі працы механізатараў, дадзен эканамічны аналіз вынікаў работы. Выступаючыя гаварылі аб шляхах механізацыі жывёлагадоўлі, новых формах арганізацыі працы на фермах, эканамічнай эфектыўнасці механізацыі ў перадавых гаспадарках вобласці і аб магчымасці ўкаранення перадавых метадаў працы ў нашай гаспадарцы.

Добра наладжана ў бібліятэцы інфармацыйна-бібліяграфічная работа. Пазнаёміўшыся з навінкамі сельскагаспадарчай літаратуры, у першую чаргу паведамляем пра іх спецыялістам, для якіх гэта вельмі важна. Сумесна вызначаем, якіх чытачоў, занятых у сельскагаспадарчай вытворчасці, інфармаваць аб гэтай літаратуры, каб кожная кніга знаходзіла свой пэўны «адрас».

Вялікую ролю ў прапагандзе сельскагаспадарчай літаратуры адыгрывае наглядная агітацыя. Галоўны герой яе — чалавек працы. Менавіта пра яго, яго справы мы і стараемся гаварыць даходліва, пераканаўча. Такой з'яўляецца наглядная агітацыя непасрэдна на кожным вытворчым участку нашага калгаса. Бібліятэка сумесна з камсамольскай арганізацыяй рэгулярна выпускае «маланкі», баявыя лісткі, календары працоўнай славы, якія шырока папулярныя ў сацыялістычным спаборніцтве, сатырычныя лісткі «Камсамольскага пражэктара».

Усё гэта садзейнічае павышэнню працоўнай актыўнасці калгаснікаў, выкананню прынятых сацыялістычных абавязальстваў.

Л. ГОРБАЧ, загадчыца Вензавецкай сельскай бібліятэкі, Дзяглаўскага раёна.

ПАРТыйнае бюро, дырэкцыя саўгаса, рабочы камітэт кожную дэкаду, месяц, квартал падводзяць вынікі сацыялістычнага спаборніцтва. Мы ж аформілі плакат: «Пераможца сацыялістычнага спаборніцтва» з прозвішчам даяркі, якая атрымала найбольшы надой малака за адпаведны перыяд, указалі і кнігі, якія дапамаглі ёй працаваць. Тут жа вывешаны плакат, у якім паказана выкананне сацыялістычных абавязальстваў кожнай даяркі, ёсць стэнд «Наш саўгас у дзеячым пяцігоддзі», «Календар працоўнай славы», сацыялістычны абавязальствы жывёлаводаў на 1973 год і штомесячныя вынікі іх выканання.

У адпаведнасці са спецыфікай работы жывёлаводаў у розную пару года сістэматычна афармляем кніжныя выстаўкі. Цяпер ёсць выстаўка «Ферма надзейны запас кармоў», тэматычная паліца «Жывёлавод! Прачытай і выкарыстай у сваёй рабоце».

Аб працы, быце і культурным жыццём работнікаў ферм расказвае на сучаснай газеце «Жывёлавод», якую бібліятэка выпускае сумесна з клубам.

У чырвоным кутку працуе перасоўка. На 1 лі-

КОЖНЫ ЖЫВЁЛАВОД — ЧЫТАЧ БІБЛІЯТЭКІ

пеня сёлетняга года яе паслугамі карысталіся ўсе жывёлаводы. Усяго ў бібліятэцы ёсць 611 экзэмпляраў сельскагаспадарчай літаратуры, 31 працэнт складаюць кнігі па жывёлагадоўлі.

На занятках з жывёлаводамі я сістэматычна падбіраю патрэбную літаратуру і артыкулы з перыядычнага друку, афармляю тэматычныя паліцы, складаю рэкамендацыйныя спісы па тэмах заняткаў, праводжу агляды гэтай літаратуры: «Уплыў санітарных умоў на якасць малака», «Кармавая база жывёлагадоўлі», «Умейце аказаць дапамогу жывёле» і іншыя.

Мне дапамагаюць загадчык чырвоным кутком М. Кандраль, галоўны заатэхнік Г. Сарока, галоўны ветурач С. Кандраль.

Дырэкцыя саўгаса разам з партыйнай арганізацыяй абвешчаны конкурс на атрыманне малака высокай якасці. У сувязі з гэтым на ферме нашага аддзялення мы арганізавалі адкрыты прагляд літаратуры «Азбука жывёлавода», дзе побач з іншымі тэмамі звярнулі

ўвагу на гігіену працы даяркі. Гэты прагляд працягваўся 7 дзён і суправоджаўся аглядам, які быў запісаны на магнітафоне.

З прагляду было выдадзена 8 кніг.

Значнае месца ў прапагандзе літаратуры сярод жывёлаводаў займае інфармацыйная работа. Як толькі паступае ў бібліятэку новая літаратура, я складаю інфармацыйныя спісы.

Групавы — вывешваю ў чырвоным кутку, індывідуальныя — адсылаю ў адрас спецыялістаў сельскай гаспадаркі. З імі мы і ўзгадняем план далейшай работы з гэтай літаратурай.

Даяркі фермы нашага аддзялення С. Гасціловіч, С. Курматава, С. Паўловіч, жывёлаводы М. Арцюх, Н. Ульянін і іншыя не толькі лепшыя чытачы бібліятэкі, але і добрыя працаўнікі, дабіваюцца вялікіх поспехаў у выкананні ўзятых сацыялістычных абавязальстваў.

Р. САДОВСКАЯ, загадчыца Гнезнаўскай сельскай бібліятэкі Ваўкавыскага раёна.

АДНА Ў НАС СПРАВА

Спецыяліст у калгасе не толькі камандзір вытворчасці, але і выхавальца, чалавек на якога раўняюцца аднасельчане. А яго аўтарытэт залежыць у першую чаргу ад ведаў і ўмення прымяняць на практыцы навіны дасягненні сельскагаспадарчай навукі. Наша бібліятэка актыўна дапамагае калгасным спецыялістам.

Часта мы наведваем пасяджэнні праўлення калгаса, розныя нарады. Бібліятэка штогод складае абгрунтаваны адзіны план прапаганды сельскагаспадарчых ведаў і перадавога вопыту. План зацвярджаецца на праўленні калгаса. Аснова яго — сацыялістычны абавязальствы калгаса. Указваюцца мерапрыемствы, якія садзейнічаюць выкананню планавых заданняў на кожнага працаўніка. Тут адлюстроўваецца індывідуальная работа з асноўнымі групамі сельскагаспадарчых прафесій, а спецыялісты інфармуюць аб новай літаратуры. Перш за ўсё шмат увагі аддаецца якасці камплектавання фонду, які складае 6300 экзэмпляраў. Раней не хапала выданняў аб перадавым вопыце, навін дасягненнях навукі, было мала даведчанай літаратуры. Частка літаратуры ўстарэла. Летась я звярнулася ў праўленне калгаса, каб вылучылі сродкі з культурнага фонду на набыццё літаратуры для арганізацыі спецыялізаваных перасовак. І нам вызначылі 100 рублёў. У дакамплетавання фонду сельскагаспадарчай літаратуры аказваюць дапамогу спецыялісты калгаса.

У бібліятэцы адкрыты доступ да фонду, які раскриты тэматычнымі паліцамі: «Вывучайце вопыт перадавікоў механізатараў», «Перадавы вопыт у сельскай гаспадарцы», «Угнаеце — зарукі высокіх ураджаяў», «Вопыт гаспадарак у нашым калгасе».

Тэматыка адкрытых паліц мяняецца ў залежнасці ад сельскагаспадарчых работ, чарговасці задач, якія ставяць перад работнікамі калгаса. У бібліятэцы ёсць куток спецыялістаў сельскай гаспадаркі.

Тут звяртае на сябе ўвагу лозунг «Спецыялісты сельскай гаспадаркі, павышайце ўзровень сваіх ведаў. Сістэматычна вывучайце вопыт перадавікоў сельскай гаспадаркі. Лепшы памочнік у гэтым — кніга!» Тут жа ў дапамогу заатэхніку, жывёлаводу, механізатару рэкамендуецца спісы літаратуры.

Новыя матэрыялы змешчаны ў картатэцы «Новае, перадавое ў калгасе нашага раёна». Мы рэгулярна складаем інфармацыйныя спісы новых паступленняў сельскагаспадарчай літаратуры. Яны вывешваюцца як у бібліятэцы, так і ў праўленні калгаса, перасоўках, чырвоных кутках, змяшчаюцца ў наценным друку. Вялікай папулярнасцю ў чытачоў карыстаецца стэнд «Новыя артыкулы на сельскай гаспадарцы». Бібліятэка паведамляе спецыялістам не толькі аб набытых кнігах, але і аб літаратуры, якая павінна выйсці з друку.

Сумесна са школай, спецыялістамі сельскай гаспадаркі падрыхтаваны і праведзены ў клубе вусны часопіс «Гордасць сельскагаспадарчай навукі». Выкарыстоўвалася метадычная распрацоўка абласной бібліятэкі. Падрыхтоўка гэтага часопіса вялася месяц. План правядзення яго абмяркоўваўся на пасяджэнні савета бібліятэкі. У брыгадах, у чырвоных кутках праводзіліся гутаркі і агляды аб жыцці і дзейнасці вучоных сельскагаспадарчай навукі. У бібліятэцы аформлена выстаўка «Іх шлях — служэнне народу». За час падрыхтоўкі і правядзення мерапрыемства чытачам было выдадзена 60 кніг па тэме. Сумесна са спецыялістамі, партыйнай арганізацыяй праведзена канферэнцыя чытачоў на тэму «Гаспадарыць з разлікам, эканомна».

Дзякуючы адзінаму плану, прапаганда сельскагаспадарчай кнігі становіцца больш мэтанакіраванай і канкрэтнай.

Т. ЛІТВІН, загадчыца Купіскай сельскай бібліятэкі Навагрудскага раёна.

КРЫЧАУСКІ краянаучны музей адкрыты крыху больш як дзесяць год назад. Усе яго экспанаты былі сабраны энтузіястамі. З таго часу работа з актывам — адзін з нашых галоўных клопатаў.

Вядомы беларускі географ В. Жучкевіч сцвярджаў, што многія легенды аб паходжанні назвы Койчыва менш пераканаўчыя, чым меркаванні, што назва яго пайшла ад «крычнага» жалеза — кавалёў-«крычнікаў». Але ў такім выпадку побліз горада павінны знаходзіцца залежы балотнай і азёрнай жалезнай руды, месцы яе выплаўкі ў даўнія часіны.

НЯСЕ ЧАЛАВЕК ЗНАХОДКУ

Тое-сёе я ведаў з дзяцінства. На берагах Сожа ва ўрочышчы «Валоўня» і ў другіх месцах былі так званыя «скалы». Яны і з'яўляліся месца нараджэння руды. Рыжыя, ад якіх мутнела вада «Вернага возера». Каля старыцы, у раёне ракі Сож ўдалося адшукаць даволі тоўсты пласт азёрнай руды. Глыб з яго — дыяметрам каля 60 см — мы высеклі і паклалі ў музей. Але гэтага было мала. І зноў мы звярнуліся да людзей, перш за ўсё — да пастухоў: менавіта яны ўжо дапамаглі нам аднойчы, перадалі клад медных манет, розныя старажытныя рэчы.

Надзеі нашы збыліся. Пастух калгаса «Ударнік» Пётр Старавойтаў на лузе, супраць Крычава, за ракою Сож адшукаў месца выплаўкі балотнай руды. Ён сабраў нават зліткі з кускамі руды. Тут жа была знойдзена каменная сякера, разбітая на тры часткі.

У пачатку жніўня 1941 года непадалёк ад Крычава быў арганізаваны першы партызанскі атрад, пад кіраўніцтвам лейтэнанта, якога звалі Таір. Людзі ж называлі яго «Толік», «Анатоль Грышына». Нам было вядома, што да вайны ён служыў у Віцебску.

Партызаны наводзілі страх на фашыстаў. У час бою каля вёскі Камароўка дваццаць трэцяга лютага 1942 года многія фашысты знайшлі магілу ад рук народных мсціўцаў. У цяжкіх баях загінулі і многія партызаны. Сярод герояў быў партызан Міхаіл Ермакоў з далёкай Рязаньшчыны.

Нам вельмі хацелася больш падрабязна ведаць пра той атрад, дзе ён змагаўся. Але якім чынам? Пошукі пачалі праз газеты, выступілі па радыё. І адгукнулася каля трыццаці чалавек. Сярод іх — загадчык аддзела Брэсцкага абкома партыі, адзін з кіраўнікоў раённага камсамола ў палі, наш зямляк Барыс Грыгор'еў,

які хадзіў на баявыя аперацыі разам з легендарным Таірам — «Толікам», сувязны атрада Г. Старухін, былы піянер сувязны атрада Б. Шэмітаў, інжынер з Мінска А. Старавойтаў і многія іншыя. Ад іх мы і сабралі звесткі пра баявыя дзеянні партызанскага атрада. Пасля прыйшла невялікая, але вельмі каштоўная даведка пра М. Ермакова са Смаленскага партархіва. З лета 1943 года гэты адважны партызан атрада Таіра змагаўся ў радах легендарнага злучэння «Трынаццаць» Героя Савецкага Саюза Грышына, які перадыслацыраваўся ў наш край. Але мы, добра ведаючы баявыя справы атрада, які з'яўдаў у сваіх рэдах сыноў шаснаццаці нацыянальнасцей, амаль не ведалі іх імёнаў. Многія з іх насілі не свае імёны: Толік, Косця, Раман і г. д. Пошук працягваўся. І ён дапамог нам не толькі адшукаць новыя звесткі з гісторыі партызанскага руху на Крычаўшчыне, але і з'яўдаў вакол музея яшчэ адну вялікую групу актывістаў. Вось нядарна да нас наведлася пажылая калгасніца і расказала, што, калі хавалі партызана «Васіля» (ён нібыта быў татарын па нацыянальнасці), то знайшлі пасаг, на якім былі вышыты словы: Рашыя Зухра Баймуратаў. Пры сабе ў мужа партызана, які змагаўся да апошняга патрона, быў і партыйны білет, што забралі паліцаі.

Цікавае музей да гісторыі Вялікай Айчыннай вайны абумоўліваецца яшчэ і тым, што 30 верасня 1973 года спаўняецца трыццаць гадоў з дня вызвалення Крычаўшчыны ад фашысцкіх захопнікаў. Крычаў — першы горад Беларусі, чыё імя было прысвоена воінскім часцям і злучэнням Савецкай Арміі.

Пра нашы пошукі і знаходкі можна расказаць шмат. У музеі знаходзяцца матэрыялы пра незвычайны і складаны жыццёвы шлях вядомага рэвалюцыянера М. Судзілоўскага, які вёў рэвалюцыйную работу больш чым у дваццаці краінах свету. Доктар Русель, — так звалі яго дзеячы сусветнага рэвалюцыйнага руху. Коротка дадам, што Мікалай Канстанцінавіч наш зямляк, унукі і праўнукі яго жывуць ва Уладзіславоўцы. А сярод тых, хто дапамог нам у пошуках, — персанальны пенсіянер саюзнага значэння І. Бонч-Асмалоўскі, румынская газета «Скынтэйя», акадэмік, старшыня камітэта па міжнародных Ленінскіх прэміях Д. Скабельцын і многія іншыя.

За апошні час мы атрымалі ад нашых актывістаў шмат каштоўных рэчаў. Толькі на Замкавай гары знойдзены: ствол старажытнага казацкага ружжа, пішчаль XVI стагоддзя, чыгунныя ядры, дзесяткі абразчыкаў даўнейшага кафля з народнымі ўзорамі і шмат іншага.

Людзі дапамагаюць нам. Нясуць і нясуць новыя знаходкі...

М. МЕЛЬНИКАУ,
дырэктар музея.

ДЛЯ ТЫХ, ХТО Ў ПОЛІ

Мінскі аддзел культуры райвыканкома, які ўзначальвае Павел Кісель, пмат робіць для актывістараў работы культустановаў раёна.

— Цяпер у раёне працуюць, — гаворыць Павел Паўлавіч, — шэсць-дзясат чатыры клубы. Вынікі працы залежаць ад таго, як да гэтых асяродкаў культуры ставяцца кіраўнікі розных гаспадарак і ведамстваў.

Работа ў культработнікаў — цікавая. Яны маюць непасрэдыя зносіны з людзьмі розных спецыяльнасцей. Іх яднае разуменне народнай творчасці, разуменне прыгожых, пазіі працы. На сяле людзі сціплыя, з адкрытай душою.

— Пасля нялёгкіх, працяглых працоўных гаўдзін ім хочацца адпачыць перад наступным, гэтым жа нялёгкім днём, — кажа Павел Паўлавіч. — І мы, работнікі Мінскага раённага аддзела культуры, думаем пра гэта заўсёды, асабліва ў гарачыя вясковыя часы — слэбу, кавасіцу, жніво.

— А што вы робіце вось цяпер, па пачатку ўборкі ўраджаю? — пытаем Паўла Паўлавіча.

— Усю ўвагу культработнікаў раёна мы накіравалі на мабілізацыю падрыхтоўкі да жніва. Пры клубах арганізаваны групы садзейнічання, задача якіх — выяўляць нявыкарыстаныя рэзервы ў час уборкі ўраджаю, спрыяць максімальнай завершанасці ўборкі ў самыя сціплыя тэрміны. Створаны агітгрупы, якія будуць выступаць ў абедзённы перапынкі. Будзе ўзнімацца сцяг у гонар хлебараба, які ў гэты дзень дасягнуў найбольшых поспехаў. Перадавікі будуць адзначацца ў фотагазетах, «маланках», вітрынах, радыёгазетах. Прадудледжваюцца выступленні прафесійных артыстаў, сустрэчы з пісьмнікамі, мастакамі непасрэдна на полі.

...Ідзе раён у наступленне на высокі ўраджай. Разам з ім ідзе ў наступленне і раённая аддзел культуры...

І. КУДРАЦАУ.

АДНЫМ з найбольш істотных паказчыкаў дзейнай работы музея з'яўляецца яго навукова-асветніцкая праца. Асабліва ўвага ў гэтай рабоце надаецца прапаганда рэвалюцыйных, баявых і працоўных традыцый нашага народа.

Помнікі рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славы, якія сабраны ў нашых музеях, з'яўляюцца неаддзяльнымі дапаможнікам для выхаваўчай работы.

Звыш 5 мільёнаў экскурсантаў наведваюць штогод музеі і мемарыяльныя комплексы рэспублікі. І кожная экскурсія — не проста расказ або лекцыя. Вопратка, зброя, абгарэлыя і прастрэленыя дакументы воінаў ўваскрашаюць вялікі подзвіг савецкага народа ў гады Айчыннай вайны.

Актывістамі прапагандыстамі рэвалюцыйных, баявых і працоўных традыцый у нашым музеі з'яўляюцца ветэран партыі І. Кажанкоў, які бацьчы і слухаў У. І. Леніна, член партыі з 1919 года, дэлегат III з'езда ВЛКСМ, Н. Разанаў, удзельнік грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў І. Сарока, Герой Савецкага Саюза М. Осіпава і шмат іншых. Яны і садзейнічаюць таму, каб кожнае мерапрыемства ў залах музея прыходзіла ўзнёсла і ўрачыста.

Цікава праходзяць камсамольскія сходы, прыём у піянеры, піянерскія лінейкі, якія часта праводзяцца ў нас. На ўсё жыццё юнаку ці дзячыне запомніцца хвіліна, калі ў зале Кастрычніка ветэран партыі ўручае яму камсамольскі білет.

Практыка масавай работы музея паказала, што асабліва цікавае вызначваюцца мерапрыемствы з папярэдне распрацаваным сюжэтам.

Наогул, усе мерапрыемствы, якія праводзяць дзеячы літаратуры і мастацтва, праходзяць цікава, эмацыянальна. Сярод тых, хто пастаянна бывае ў нас, каму музей аказвае грунтоўную дапамогу — навучэнцы Мінскага сувароўскага вучылішча. Штогод Ленінскі залік навучэнцаў праводзіцца ў залах музея.

Часта бываюць у нас юнакі, якія рыхтуюцца да службы ў Савецкай Арміі.

Работу па ваенна-патрыятычнаму выхаванню

ЗДАБЫТКІ І ПОШУКІ

музей праводзіць не толькі ў сваіх залах, але і па-за іх межамі. Да сельскай моладзі выязджае комплексная брыгада ў складзе навуковых супрацоўнікаў, ветэранаў партыі, герояў Вялікай Айчыннай вайны. Звычайна такія мерапрыемствы праводзяцца разам з экспаніраваннем выстаўкі, прысвечанай пэўнай грамадска-палітычнай тэматыцы.

Папярэдне мы заключаем дагаворы з калгасамі і саўгасамі. Рыхтуем, збіраем звесткі па гісторыі менавіта гэтага краю, каб тое, аб чым гаворыцца, мацней закрэпала слухачоў.

Выхаваўчая работа патрабуе пастаяннага пошуку. На нашу думку, цікавую форму гэтай работы ўкараняе цяпер музей разам з райваенкаматамі і райкомамі камсамола. Гэта — клубы будучага воіна.

У праграме заняткаў клуба — знаёмства моладзі з гісторыяй баявога шляху Савецкай Арміі, сустрэчы з героямі, кінафільмы на ваенна-патрыятычную тэматыку.

Супрацоўнікаў музея турбуе пытанне: як ахапіць найбольшы кантынгент моладзі? На наш погляд, перспектыўнай з'яўляецца арганізацыя стацыянарных і перасоўных выставак на ваенна-патрыятычную тэматыку. Вопыт арганізацыі такіх выставак ёсць у многіх музеях, асабліва ў Гомельскім, Віцебскім, якія выкарыстоўваюць для гэтай мэты агітацыйныя паязды і агітпараходы.

Нашым музеем штогод ствараецца 2—3 перасоўныя выстаўкі. Адны з іх, асабліва прысвечаныя гісторыі камсамола, піянерскай арганізацыі, павявалі ў 20—25 населеных пунктах. На іх бываюць, як правіла, 15—20 тысяч чалавек. Выстаўка абавязкова дапаўняецца экскурсійнай і лекцыйнай работай супрацоўнікаў музея.

Дарэчы, лекцыйная прапаганда знаходзіцца пастаянна ў цэнтры ўвагі музейных работнікаў.

Найбольшай папулярнасцю карыстаюцца тэматычныя лекторыі. Такія лекторыі мы стваралі ў гонар юбілейных дат. Цяпер падрыхтаваны лек-

торыі на грамадска-палітычную і краянаучную тэматыку. У лекторыі мы запрашаем былых воінаў.

На жаль, прапаганда працоўных традыцый у многіх музеях не атрымала яшчэ належнага развіцця. Меншы тут і вопыт. Тым большыя намаганні мы павінны прыкладзіць, каб прывучыць моладзь бачыць у працы тую ўзвышанасць, без якой любая праца ператвараецца ў цяжар.

Калі мінчане праводзілі ў перадюбілейныя дні працоўныя вахты ў гонар Масквы, саюзных рэспублік і СССР, наш музей арганізаваў цыкл вечароў.

Цікава і змястоўна прайшоў тэматычны вечар «Табе, родная партыя, наша натхнёная праца!». У зале музея сабраліся дырэктары школ Мінскай вобласці, навучэнцы ГПТВ, студэнты. Перад імі выступілі дырэктар Мінскага аўтамабільнага завода І. Дзёмін і народны пісьмнік Беларусі Іван Шамякін.

Многім цікава было сустрэцца з заслужаным будаўніком Беларусі Героем Сацыялістычнай Працы ганаровым грамадзянінам Мінска Д. Булахавым. Але ўдвая цікавей і карыснай такая сустрэча для навучэнцаў ГПТВ будаўнікоў. Для іх расказ Д. Булахава аб сваёй біяграфіі — гэта расказ аб біяграфіі пасляваеннага Мінска, аб сакрэтах будаўнічага майстэрства, Дарэчы, будаўніча кельма і ўзнагароды Дзяніса Рыгоравіча займаюць пачаснае месца ў экспазіцыі музея.

Курсанты вучылішча чыгуннікаў прыходзілі на сустрэчу з першай у Беларусі жанчынай-машыністам М. Гальштэйн. Праводзім мы і сустрэчы з працоўнымі дынастыямі.

Нельга сказаць, што музей вычарпалі ўсе магчымыя работы па прапагандзе баявых, рэвалюцыйных і працоўных традыцый. Але пошук, узамны абмен вопытам, ужыванне лепшага, што ўжо здабыта, дапаможа ўзяць нашу работу на той узровень, якога патрабуюць рашэнні XXIV з'езда КПСС.

І. ЗАГРЫШАУ,
намеснік дырэктара
Дзяржаўнага музея.
БССР.

ГОСЦІ МІНСКА

У сувязі з 21 гадавінай утварэння Польскай Народнай Рэспублікі некалькі дзён у Мінску і вобласці знаходзіцца дэлегацыя з Уроцлаўскага ваяводства Польскай Народнай Рэспублікі.

Госці пазнаёміліся са сталіцай Беларусі, наведвалі Хатынь, Курган Славы, Брэсцкую крэпасць, Мінскі трантарны завод. Адбыліся вечары дружбы ў калгасах «Чырвоная зорка» Стаўбцоўскага раёна і імя Гастэлы Мінскага раёна, палатны культуры прафсаюзаў сталіцы, у Лагойску і іншых месцах. Польскія слэбы — удзельнікі мастацкай самадзейнасці — выступілі з канцэртамі.

На гэтых здымках вы бачыце выступленне артыстаў мастацкай самадзейнасці з г. Трушнава ў студыі Беларускага тэлебачання і радыёваішчання. Салістка Эльжбета Яркевіч,

ЗАПРАШЭННЕ НА ДЫСПУТ

На гомельскай сцэне пастаўлена п'еса Т. Ян «У твае шаснаццаць». Абласны драматычны тэатр іграе яе як своеасаблівае запрашэнне да спрэчкі, да абмеркавання паводзін маладых людзей, якія шукаюць і вызначаюць сваё жыццёвае прызначэнне. Персанажы спектакля ў самых звычайных сітуацыях адкрываюць для сябе няпросты свет, дзе ад чалавека патрабуецца стойкасць у барацьбе з хлуснёй, з праявамі мяшчанства. Рэжысура так і пабудавала сцэнічны твор: глядач захапляецца не сюжэтнымі калізіямі, а характарамі, што знаходзяцца ў станаўленні. На маю думку, Л. Манаква, якая ставіла «У твае шаснаццаць», правільна адчула атмасферу п'есы.

Адно з галоўных ролей выконвае актрыса Г. Шырошкіна. Яе Мэя Малышава сапраўды юная душой. Ёй уласцівы нават максіmalізм. Прываблівае заўсёдна гатоўнасць дзяўчыны памагчы людзям, адгукнуцца, стаць другам у выпрабаваннях. У спектаклі ёсць акцёрскае суладдзе. Разам з Г. Шырошкінай з добрым паглыбленнем у характар іграе, скажам, Т. Смыслова (Оля), раскрываючы ў ціхім па натуре падлетку пэўныя рысы даверлівай асобы. Праз гэты вобраз тэатр паказвае, як фарміруецца такі чалавек пад уплывам дарослых. Такая Вольга пакрысе пачынае быць антыподам бязлітасна усмешнай Маі. У размеркаванні сіл умення адчуваць акцэнт характар Віктара, якога В. Озерцаў іграе з апраўданымі іранічнымі ад-

носінамі гэтага разумнага і высакароднага хлопца да духоўнай слепаты.

На сцэне дзейнічае Таіса Іванаўна, маці Вольгі, набываючы значэнне носьбіта мяшчанскай філасофіі прыстасаванства. Тэатр і выканаўца ролі Т. Скарута набліжаюцца да сатырычнага выкрыцця персанажы, але пачуццё меры захоўваецца. Галоўнае ў тым, што спектакль не звёўся да прасталінейнага супрацьстаўлення «бацькоў» і «дзяцей». Таіса—прадстаўнік таго лагера, дзе пануе прынцып «мая хата—мая крэпасць».

Усім ходам сцэнічнага апааядання пра шуканні праўды і высокіх ідэалаў шаснаццацігадовымі тэатр сцвярджае характэрна грамадзянскага сумлення. Па-рознаму праяўляецца радасць тых, хто зведзе такое харэстыва—у бабулі-суседкі (Н. Карнеева), у Малышавых-старэйшых (Л. Усанова і Э. Цурбакоў), але з жыццёва праўдзівых сцэн і дыялогаў крышталізуецца ідэйны пафас сцэнічнага твора, прысвечанага менавіта яму. Без надкучлівай дыдактыкі гомельскія артысты на чале з рэжысёрам Л. Манаквай вядуць глядача да адзіна правільных высноў. Спектакль мае і выразны публіцыстычны прыцэл, бо гаворыць пра надзённае для кожнага новага пакалення, якое ўступае ў жыццё і шукае, з каго брэць прыклад.

Р. КАЗЛОВА,
настаўніца.

Буда-Кашалёўскі раён.

СУСТРЭЧЫ З ЗЕМЛЯКАМІ

У кнігарні гарадскога пасёлка Узда заўсёды мнагалюдна. Тут вялікі выбар палітычнай, мастацкай, тэхнічнай, сельскагаспадарчай і медыцынскай літаратуры.

На невялікім століку раскладзены навінкі, бібліяграфічныя звесткі аб аўтарах і кароткія анатацыі на толькі што атрыманы выданні.

Найбольш уражлівы стэнд — «Пісьменнікі Уздзеншчыны». Бясспрэчна можна ска-

заць, што ён зацікавіць кожнага наведвальніка. На ім экспануецца каля пяцідзясяці здымкаў пісьменнікаў, якія паходзяць з Уздзеншчыны. Іх многа — Паўлюк Трус, Кандрат Крапіва, Пятро Глебка, Ілья Гурскі, Сымон Баранавых, Антон Вялевіч, Алесь Пальчэўскі, Алесь Махнач, Лідзія Арабей і іншыя майстры прозы і паэзіі. Побач — творы пісьменнікаў-землякоў.

Работнікі кнігарні трымаюць ва ўзорным

парадку паліцы і ўдала аформілі стэнд сваіх землякоў.

Магазін штогод прадае шмат літаратуры: яго мясечны абарот — звыш пяці тысяч рублёў. Загадчыца магазіна Амілія Міхайлаўна Якубоўская расказвае, што кожны год пісьменнікі прыходзяць у магазін для сустрэчы з чытачамі.

— У нас тады сапраўднае свята, — гаворыць яна. — Кожны хоча атрымаць кніжку з рук аўтара ды яшчэ з аўтографам. Нашы землякі прыязджаюць часта.

Мікола ДУБОЎСКІ.

Я — настаўнік. Выкладаю ў старшых класах і часта на сваіх уроках расказваю пра горад, у якім жыў ўжо шмат гадоў і які вельмі люблю. Люблю яго сённяшні дзень, люблю мінулае. Перакананы, што нямнога ў Беларусі гарадоў з такой багатай гісторыяй, як Слуцк.

Вось дарогай у школу паварочваю я на вуліцу Піянерскую. Па левую руку ад мяне — случкая масласырбаза. Цікавая гісторыя гэтых будынкаў. Калі хочаце ведаць, яны маюць сувязь з роднай літаратурай. У далёкія часы тут быў бернардынскі манастыр. Каля манастыра стаяў гмах Слуцкага фарнага касцёла—той самы, пра які нашы гараджане не без гонару казалі: «Случкая фара старэйшая за нямецкую веру». Перад Кастрычніцкай рэвалюцыяй у будынках манастыра размяшчалася рэзідэнцыя вайсковага начальніка, а ў першыя гады Савецкай улады — Слуцкі акруговы ваенкамат, у якім у пачатку 20-х гадоў працаваў Кузьма Чорны.

Праходжу яшчэ нейкіх 40—50 метраў. Мост цераз Случ. На гэтым месцы любіў пастаяць і падумаць аб лёсе радзімы адзін з заснавальнікаў крытычнага рэалізму ў баларускай літаратуры Альгерд Абуховіч. Ён сам пісаў пра гэта ў сваіх мемуарах...

Адрозна за мастом выходжу на Камсамольскую вуліцу. У XIX стагоддзі гэтая вуліца некаторы час называлася Сенатарскай. Менавіта на гэтай вуліцы працавала сусветна вядомая фабрыка случкіх паясоў. На жаль, пакуль што дакладна не ўстаноўлена (і ці будзе калі дакладна ўстаноўле-

ІДУЧЫ ПА РОДНЫМ ГОРАДЗЕ...

на?) месца, дзе на гэтай вуліцы быў будынак фабрыкі.

Калі глянуць уздоўж Камсамольскай вуліцы ўправа, то бачна нядаўна ўзведзеная Слуцкая фабрыка мастацкіх вырабаў. Сімвалічна, што яна размешчана паблізу месца, дзе некалі працавала фабрыка паясоў.

Паварочваю ўлева. За будынкам крамы пад дрэвамі стаіць невялікі дом, у якім у 1931 годзе жыў камбрыг Г. К. Жукаў — будучы маршал Савецкага Саюза, чатырыжды Герой Савецкага Саюза, чалавек, якому выпаву гонар ад імя СССР падпісаць акт аб капітуляцыі гітлераўскай Германіі.

А на самым канцы вуліцы ўзвышаецца помнік славы 14-ці случкім партызанам часоў грамадзянскай вайны, якія ішлі на расстрэл з рэвалюцыйнай песняй на вуснах. Праўда, цяпер там пахавана не 14, а 16 чалавек. Пасля Вялікай Айчыннай вайны ўдзячныя жыхары Случчыны перанеслі астанкі камандзіраў партызанскіх атрадаў Бялько і Галаванова, якія загінулі ў баях з акупантамі на тэрыторыі Случчыны.

За помнікам і магілаю случкіх партызан відзець пачатак вуліцы Вечаркевіча. Як пачынаецца гэтая вуліца, аматары роднай літаратуры ведаюць па апааяданню Янкі Скрыгана «След гумавых шын». Там, за паваротам, так званая калонія, дзе некалі размяшчалася 1-я беларуская гімназія, у якой вучыўся Янка Скры-

ган, і дзе адбываліся падзеі, апісаныя ў апааяданні...

Прайшоў 30—40 метраў па вуліцы Камсамольскай, паварочваю ў двор нашай школы. На фасадзе школы — мемарыяльная дошка: «Старэйшая школа Беларусі. Заснавана ў 1617 годзе». Гэта будынак былой кальвінскай гімназіі. Цяпер тут працуе сярэдняя школа № 1. Такую старую школу цяжка адшукаць не толькі на тэрыторыі Беларусі...

Заходжу ў памяшканне. Дзесяткі буйных дзяржаўнай навукі, культуры і літаратуры атрымалі тут пудзёчку ў жыццё. Нашу школу скончыў польска-беларускі пісьменнік Адам Плуг, тут вучыўся Альгерд Абуховіч, славыты адвакат Петрусевіч,

які абараняў на судах Якуба Коласа і Максіма Танка, чалавек, які паслужыў прататыпам Петруневіча ў трылогіі «На ростанях». Нашу школу скончыў пісьменнік Г. Бяроза, аўтар кнігі «Ноч палкаводца», «Мацінай за атам», Нашу школу скончыў і Язэп Дыла... Хіба ўсіх пералічыш?

Падумаюся на другі паверх. Перада мною актывная зала, у якой 50 гадоў назад Якуб Колас чытаў «Новую зямлю» курсантам настаўніцкіх курсаў. Колас выкладаў тады на гэтых курсах.

...Пра ўсё тое, што бачу і прыгадваю па дарозе ў школу, вучні слухаюць з вялікай цікавасцю. А кожнаму ж настаўніку ёсць што цікавага, карыснага расказаць пра вуліцу, вёску, горад, у якім ён жыве!

Рыгор РОДЧАНКА.

Г А Н А Р Ы М С Я !

У час візіту ў Злучаныя Штаты Амерыкі Генеральны санктар ЦК КПСС Леанід Ільіч Брэжнеў у адной са сваіх прамоў, у прыватнасці, сказаў, што трэба зрабіць усё, каб народы зямлі жылі свабоднымі ад вайны, жылі ў бяспецы, супрацоўніцтве і зносінах адзін з адным. Такое настойлівае патрабаванне нашага часу.

Гэтыя словы адрозна прыходзяць на памяць, калі

глядзіш фотаздымкі, зробленыя ў Мінску ў час матча паміж лёгкаатлетчнымі камандамі Савецкага Саюза і Злучаных Штатаў Амерыкі, «матча гігантаў», як яго называюць.

Вось такое «супрацьборства» па душы міралюбівым савецкім людзям — хто хутчэй прабяжыць, вышэй сконне, далей кіне спартыўны снарад.

І разам з тым, мы ганарымся нашымі слаўнымі спартсменамі, якія высокая нясуць сцяг савецкага спорту, заваявалі перамогу ў цяжкім спаборніцтве, ганарымся тым, што ў нашай краіне створаны ўсе ўмовы для гарманічнага развіцця кожнага савецкага чалавека.

Фота Ю. ІВАНОВА.

ФЕСТИВАЛЬ ЭСТРАДНОЙ ПЕСНИ

«ЗАЛАТЫ АРФЕЙ»

Фестиваль «Залаты Арфей» у дзевяты раз сабраў на балгарскім чарнаморскім курорце Сонечны бераг лепшых эстрадных спевакоў, якія прыехалі сюды з розных краін свету. Адыбылося два конкурсы — конкурс балгарскай эстраднай песні, на які было прадстаўлена 14 песень балгарскіх кампазітараў, і міжнародны конкурс выканаўцаў з удзелам 31 спевака з 27 краін.

Першая прэмія конкурсу балгарскай эстраднай песні не была прысуджана. Дзве другія прэміі атрымалі песні «У мяне краіна» балгарскай спявачкі і кампазітара Марыі Нейковай і «Рамантычная песня» Атанаса Баяджыева.

Двумя трэцімі прэміямі былі адзначаны песні «Балада» і «Надзея» кампазітараў Найдзена Андрэва і Атанаса Косева.

У міжнародным конкурсе выканаўцаў Вялікі прыз «Залаты Арфей» быў уручаны дваццацігадовай Лене Эрыксан (Швецыя) — спявачцы яркай індывідуальнасці і высокай музычнай культуры.

Першай прэміі была ўдасцоена Соф'я Ратару (СССР) — спявачка, якая валодае голасам незвычайна прыгожага тэмбру, яе выкананне вызначаецца эмацыянальнасцю. Першую прэмію атрымаў і Франкі Стывенс (Англія).

Дзве другія прэміі былі прысуджаны югаслаўскаму спеваку Міра Унгару і турэцкай спявачцы Айле Алган, якая заваявала сімпатыі слухачоў сваім лірычна-драматычным выкананнем.

Дзвюх трэціх прэміі удасцоены: Марыя Крысці (Люксембург) і Доніка Венкава (Балгарыя).

Міжнародны фестываль эстраднай песні «Залаты Арфей» стаў адным з папулярных спаборніцтваў спевакоў.

Агенцтва «Сафія-прэс».

НОВЫЯ ПЕРАКЛАДЫ РУСКАЙ І САВЕЦКАЙ ПАЭЗІІ І ПРОЗЫ

Сярод перакладаў замежнай мастацкай літаратуры ў Польшчы асноўнае месца займаюць творы рускіх і савецкіх пісьменнікаў. Аб рабоце перакладчыкаў, аб навінках, якія рыхтуюцца, а таксама аб перавыданнях гутарыў з перакладчыкамі карэспандэнт ПАП.

Віталд ДАМБРОЎСКІ:

— У апошні час я перакладаў савецкую паэзію, драматургію, а з прозы — раманы. Рыхтую для малой серыі паэтычных перакладаў Дзяржаўнага выдавецкага Інстытута том вершаў вядомага сучаснага паэта Кайсына Кулева. Адначасова перакладаю для розных часопісаў вершы іншых савецкіх паэтаў.

У рэдакцыю штотомесячніка «Дыялог», прысвечанага польскай і сусветнай драматургіі, я здаў пераклад драмы Чынгіза Айтматава і Калтая Мухамеджанава «Узыходжанне на Фудзіму». Гэтая п'еса карыстаецца ў Савецкім Саюзе вялікім поспехам і ідзе на сценах многіх тэатраў.

Разам з жонкай Ірэнай Левандоўскай працуем над перакладам рамана «Сады Семіраміды» Сяргея Гарадзенкага, які ў Польшчы вядомы перш за ўсё сваім вершам, што друкаваліся ў анталогіях. Дзельне рамана, напісанага ў 20-я гады, адбываецца на Каўказе ў перыяд армяна-турэцкага канфлікту ў пачатку нашага стагоддзя.

Я хацеў бы таксама паведаміць, што будзе адноўлена выданне нашых перакладаў: «Майстар і Маргарыта» Міхаіла Булгакава (выдавецтва «Чытэльнік») і таго ж аўтара «Белая гвардыя» (Дзяржаўны выдавецкі Інстытут).

Анджэй ДРАВІЧ:

— Нарэшце я сабраў матэрыялы для работы аб Міхаіле Булгакаве. З Дзяржаўнай бібліятэкі СССР імя Леніна атрымаў якраз зборнік рэцэнзій, якія з'явіліся ў савецкім друку ў 20-я і 30-я гады. Яны дапоўняць дакументы, што я сабраў раней у розных архівах МХАТа, з якім пісьменнік супрацоўнічаў і на сцэне, якога ставілі «Дні Турбіных». Мяркую аддаць гэтую невялікую манאграфію ў выдавецтва «Ведза даўшэчна» восенню.

У гэтым жа выдавецтве выходзіць

мой пераклад адной з апошніх кніг беларускага баталіста Васіля Быкава «Сотнік», а «Іскры» выпускаць анталогію вершаў рускіх і савецкіх паэтаў, прысвечаных ці звязаных з Польшчай. Назва: «Говорю паэзія — мыслію Польша!» — гэта словы з верша Барыса Слуцкага.

Зборнік, які падрыхтаваны разам з савецкім паэтам Уладзімірам Прыходзькам, раскрыве вобраз нашай краіны, які адлюстраваны ў вершах рускіх і савецкіх паэтаў. Акрамя таго, «Выдаўніцтва літэрацке» рыхтуе зборнік маіх рэцэнзій і нарысаў аб літаратуры за апошнія 10 год «Запрашэнне да падарожжа».

Ірэна ЛЕВАНДОЎСКАЯ:

— У апошні час мяне цікавяць кнігі вельмі папулярных у Савецкім Саюзе братаў Аркадзія і Барыса Стругацкіх. Для выдавецтва «Іскры» я пераклала кнігу гэтых аўтараў «На абочыне». У Савецкім Саюзе твор друкаваў часопіс «Аврора».

Цяпер я працую над перакладам чарговага рамана братаў Стругацкіх «Шікнік на абочыне» таксама для выдавецтва «Іскры».

Ежы ЕНДЖЭВІЧ:

— Я ўзяў на сябе цяжкае, але захапляючае заданне — пераклад «Дзённіка пісьменніка» Фёдара Дастаеўскага. У фельетонах, змешчаных у часопісе «Гражданин», рэдактарам якога ён быў сто гадоў назад, пісьменнік закранаў розныя тэмы, пачынаючы з прагулак па гораду і канчаючы міжнароднай палітыкай. Многія з гэтых праблем потым з'явіліся на старонках яго кніг, дзе зноўку абмяркоўваюцца героямі твораў. У гэтых фельетонах, напісаных з пісьменніцкай палымнасцю, Дастаеўскі праявіў сябе цудоўным публіцыстам. Гэта крыніца, з якой можна чэрпаць дадатковую інфармацыю аб творчасці пісьменніка.

Работа над перакладам «Дзённіка» выклікае шмат цяжкасцей, таму закончу пераклад хутчэй за ўсё гады праз два. Чакаю выхаду ў свет крытычнага выдання «Дзённіка», які рыхтуецца «Пушкінскім домам» АН СССР, бо каментарыі значна аблегчаць маю працу.

«Польское обозрение».

СВЯТА РУЖЫ

Больш як трыста год балгарскае ружавае масла славіцца ва ўсім свеце. Балгарская маслічная ружа дае да 10 000 кілаграмаў п'ялэсткаў з аднаго гектара. У чэрвені ў Казанлышскім краі, у Ружавай даліне адбылося традыцыйнае свята ружы. Свята напоенае водарам кветак, прыгажосцю і музынай.

На здымку — зборшчыца ружаў.

Агенцтва «Сафія прэс».

РЭЖЫСЁР ЯН РЫБКОЎСКІ

Ён — аўтар фільмаў самых розных жанраў: камерных, з удзелам усяго некалькіх актэраў, сатырычных кінакамедыі і касцюмных мюзіклаў, карцін, прысвечаных вайне і акупацыі. Многія вядомыя польскія актэры дэбютавалі ў яго кінастужках.

...Ян Рыбкоўскі, высокі, жывы, імпульсіўны, працуе па сваёй, дакладнай сістэме.

Сцэнарый? Павінен быць напісаны чорным па беламу, сцэнарыст і рэжысёр павінны дакладна ведаць, чаго яны хочуць. Аднак я не сустракаў сцэнарыя, у якім не было б другога плана, і таму кожны чытае і тлумачыць яго па-свойму, знаходзячы ў ім частку свайго «я». Ад рэжысёра залежыць вельмі многае.

Дыялог? Той, што напісаны на паперы, не мае істотнага значэння. Кожны актёр па-свойму вымаўляе тэкст, па-свойму яго акцэнтую, кожны, вядома, выдатны, і сам павінен знайсці форму выказаць думкі, падказаныя сцэнарыем.

Актэры? Добра вядома, што я люблю працаваць з лепшымі актэрамі. Але я заўсёды памятаю аб тым, што не кожны, нават самы здольны тэатральны актёр, можа быць адначасова і добрым кінаактэрам, і, наадварот, — выдатны кінаактёр не здолее іграць у тэатры. Прычына гэтага — другая, сістэма работы, якая патрабуе другіх псіхалагічных якасцей. У тэатры актёр працуе над роляй паслядоўна, крок за крокам, сцэна за сцэнай. А ў кіно ён павінен быць заўсёды гатовы да выканання пэўнай актёрскай задачы, больш таго, павінен быць ініцыятыўным, вынаходлівым. Імкліваць рэакцыі. Індывідуальнасць. У кінаактэра могуць быць прабелы чыста прафесійнага парадку, але ён павінен разам з тым мець сваё аблічча.

Да якіх фільмаў я асабліва прыязаны? Усе свае карціны я дзялю на тры групы. Камерныя псіхалагічныя стужкі я здымаю з большай ахвотай, напрыклад, «Дом на пустэчы» — 1951, «Сустрэча ў казцы» — 1962, «Сапраўды ўчора» — 1963, «Спосаб

быць» — 1966. Другую групу складаюць фільмы-ўспаміны, якія дазваляюць мне вызваліцца ад таго, што глыбока тоіцца ў падсвядомасці, аб чым я не магу не расказаць, што было самым глыбокім перажываннем у маім жыцці. Гэта «Сёння ўначы загіне горад» (1961), «Час надзеі» (1955) «Польскі альбом» (1970) і інш. Нарэшце, трэцяя група — усе астатнія фільмы, якія ўжо не цікавяць мяне... Мне хацелася б, каб мае фільмы-ўспаміны правільна зразумелі: мяне цікавіць не ўзброеная барацьба і салдаты, а тое, што адбывалася побач з гэтым.

«У часе надзей», напрыклад, мне хацелася паказаць той дзіўны час, калі вайна ўжо закончылася, а мірныя часы яшчэ не надыйшлі... «Сёння ўначы загіне горад» — гэта апісанне драматычных момантаў, калі людзі паводзяць сябе, як жывёлы, якім пагражае бяда, калі яны забываюць аб тым, што іх раздзяляе, — аб нянавісці, сораме, а думаюць толькі, каб выжыць.

Ян Рыбкоўскі не толькі па адуканцы, але і па прафесіі рэжысёр і сцэнарыст. Ён нарадзіўся ў 1912 годзе. Працаваў у кіно пачаў у 1948. З таго часу зняў 19 поўнаметражных фільмаў. Летась закончыў работу над вялікім шматсерыйным тэлефільмам «Мужыкі» аб жыцці польскай вёскі канца XIX пачатку XX стагоддзяў на эпічнаму рамана вядомага польскага пісьменніка, лаўрэата Нобелеўскай прэміі Уладзіслава Рэйманта. Цяпер працуе над зусім новай у яго творчасці тэмай — гістарычнай карцінай аб праўленні першага польскага князя Мешка (X ст.).

«ПОЛЬСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ».

Нядаўна ў Найробі выйшаў у свет першы нумар часопіса «Пост», які выдаецца Кенійскім камітэтам па папулярнасці навукі і тэхнікі. Мэта новага часопіса — заах-

ПЕРШЫ НАВУКОВА-ПАПУЛЯРНЫ ЧАСОПІС КЕНІІ

вочваць моладзь займацца навукай і інфармацыя чытачоў пра апошнія дасягненні ў галіне навукі і тэхнікі.

«Пост» — трэці навукова-папулярны часопіс,

створаны ў Афрыцы з дапамогай ЮНЕСКА. Першы, «Джэстс», выдаецца ў горадзе Лусака з 1969 года.

«Навіны ЮНЕСКА»

«СУЧАСНІК»

У Балгарыі пачаў выходзіць новы часопіс «Сучаснік», орган Саюза балгарскіх пісьменнікаў. У цэнтры яго ўвагі — сённяшняе рэчаіснасць і яе героі.

«Сучаснік» адрозніваецца ад іншых літаратурных выданняў сваім вялікім на-

мерам. На яго 500 старонках будучы публікавацца творы буйных жанраў. Трэцюю частку часопіса зоймуць творы замежнай літаратуры, сучаснай савецкай літаратуры і літаратуры іншых сацыялістычных краін.

Агенцтва «Сафія-прэс».

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Пімену ПАНЧАНКУ з прычыны напаткаўшага яго вялікага гора — смерці сястры.

ЛЕТНІЯ ПЕРАГУДЫ

З ЗАПІСАК НАТУРАЛІСТА

Падстрэлены Арло упаў на Пугача,
Што нешта смачнае кляваў калы

карча:
— Дапамажы, браток! Хачу яшчэ пажыць...
— Ты гэта тым, з кім сябраваў,
Панурыўся Пугач і растапырыў
Гатовы наказаць Арлу свой гней і
Ды клоніць у каршэнь,
каб больш не апуляў.

Дала Прырода Барану
Каменны лоб і рогі,
Каб ведаў ён сабе цану
Ды быў з ваўкамі строгі.
Але Баран пачаў з платоў,
Загнаў Сабаку ў сені
І ледзь да смерці не затоўк
Казла на прыгуленні.
Цяпер пытае, дзе ваўкі,
Гарцуючы на схэдзе.
Вось і ўгадайце, хто на кім
У лес на торг пасдзе.

Грак запрасіў яе ў свае вігсамы
І галаву, як кажучы, закружыў.
Па свеце лётае, дурніца, і кукуе,
Што ў адзіноце без дзяцей влукне.

Адна малітва ў Перапёлкі,
Залезе ў жыта і крычыць:
«Што ж тут палоць? Не да праполкі.
Падаўце піць!»

Няма паэм і баск для дзяцей?
Хай самі пішуць, калі маюць час.
Сарокі кнігі не павяць на хвасце,
Усе змала ківаюць на Парнаас.
Сем пар лапцёў стантаў старэнкі
Бай,
Пакуль сабраў разбойніц на нараду,
Цяпер здалёк гукае ім: «Гуд бай!»
І корнаецца ў градах...

Для Пугача і сметнік вышыня,
Калі адчуе, што адным ударам
Ён можа даканаць сваю ахвяру.

Хачеў Снігёр узяць Зязюлю замуж,
Ды беднавата, небарака, жыві.

АВОХЦІ МНЕ!

Якаў ГЕРЦОВІЧ

3 ТУРМЫ Ў ТУРМУ

Няма ўжо волюшкі, няма...
...Я—раб твой і твой першы бог...
...І мне нявольна прызнацца,
Што ты—адзіная турма,
Дзе рад нявольнікам застацца.
Юрась Свірка.

Няма ўжо волюшкі, няма,
Прывык даўно я жыць за кратамі.
Мой лёс, ты ведаеш сама,
Цябе амаль зусім не кратае.
Прыйдзі, прыйдзі як найхутчэй,
Турэмшчыца мая каханая,
Захочаш — ласкай абарэй
Ці бізунамі драгаванымі.
Рабу нягожа бунтаваць
Або прасіць сабе амністыі,
Мяне з турмы ўжо не прагнаць,
Пакуль сумленне маю чыстае.

Кастусь ЦВІРКА

ХАЦЯ Б ЧАГО НЕ ВЫЙШЛА

Жыў ціха Стах, не меў заўваг,
Зайздросцілі ўсе Стаху.
Ды толькі быў надзелен Стах
Залішняй доляй страху.
Не бачыў ён ні зорак-воч,
Ні ў белай пене вішань.
Адно тачыла дзень і ноч:
Хаця б чаго не выйшла!
Выходзіць з дому ў горад Стах,
І мроіцца ўжо Стаху:
Вось на яго — трах-тарарах! —
Наехаў «МАЗ» з размаху.
А пераход — перш чым ступіць,
Паўдня ён у зацішшы,
А мо і болей прастаіць:
Хаця б чаго не выйшла!
Для драмгуртка аднойчы Стах
Стварыў зняцку драму.
Ды што як будзе яна — жах! —
Не да спадобы НАМу?
Мо перагнуў? Мо не дагнуў?
І, каб не думаць лішне,
Адаў уласны твор агню:
Хаця б чаго не выйшла!
Пра той яго «ідэйны гарт»
Дайшла да клуба чутка.
— Ну, што ж, — сказаў загадчык, —
варт!

І Стах меў крэсла хутка.
Стаў сам камандаваць гуртком,
Ды, пост свой «раскусіўшы»,
Закалаціўся ўсім нутром:
Хаця б чаго не выйшла!
Прыносяць п'есу — будзь здароў!
Не проста твор, а глыба:
Зладзеяў, лежняў, махляроў
Адважна б'е па «хібу».
Ну, ну, а што калі й па мне
Той глыбай найвялікшай?
Адразу візу ёй? О не!
Хаця б чаго не выйшла!
Ды тут казалі Стаху:
— Брат,
Дзе ж п'еса для тэатра?
Гарыць аматарскі тэатр!
Куды ж такое вярта!
Збялеў наш Стах: І як тут быць?
Мо ён на свеце лішні?
Вяроўку ўзяць? Ці далей жыць?
Хаця б чаго не выйшла!

ЛЕГКІМ ШТРЫХОМ

Эдуард Валасевіч.

Янка Сіпакоў. Сяброўскія шарыны З. НАУЛОўСКАГА.

МІМАХОДЗЬ

«Сам не свой», — гаварылі пра плагіятара.
«Не ў сваім розуме» — гэта пра тых, хто жыве чужымі думкамі.
«Сам сабе гаспадар» — рабінзон на бязплодным востраве.
Ул. РУДЗІНСКІ.
Не капай яму іншаму. Лепей выкарыстай тую, якую ён выкапаў для цябе.
Не ў свой галёш не садзіся.
М. МІРАНОВІЧ.
Любіў усё імпартнае, у тым ліку гумар.
Часам правы ў адміністратара шырэй за яго кругагляд.
Крытыкі часта б'юць і такіх аўтараў, з якіх нічога не выб'еш.
В. БАРОДЗІЧ.

НАРЭШЦЕ

перавялі нашу кантору ў новы будынак. Першы паверх, у пакоі — велізарнае акно. Бліскучыя сталы, паміж імі на падлозе — дываны. І сонца амаль увесь дзень у акне палончацца. Спачатку гэта вельмі мяне заклапочвала, а потым — нічога, прыстасавалася. Усё мяне ў акно відаць. Вось наш начальнік прайшоў — значыць, дзевяць гадзін, трэба за работу брацца. Дзіцячы сад на прагулку выйшаў — палова адзінаццатай. Міліцэйская машына стала пасярод вуліцы, нешта паведамляюць адтуль — пачатак дванаццатай. А вось і начальнік наш зноў прайшоў — гэта перапынак на абед. Усе ўстаюць і выходзяць.
Праз некаторы час начальнік вяртаецца. За ім прыходзяць і астатнія — дзве гадзіны. Каля студэнцкай сталойкі чарга — тры гадзіны. Кур'ер з галоўнага ўпраўлення прыехаў — чатыры наступіла. Нашы за «Вячоркай» выйшлі — стралкі паказваюць пяць. А я сяджу, у акно пазіраю. Нешта народу на аўтобусным прыпынку шмат сабралася... «Ага, палова шоста, час і дадому ісці». Канец працоўнага дня.
Выходжу на вуліцу. Каля дзвярэй хутка шыльду прыстасуюць, каб усе ведалі, што мы тут размяшчаемся. Прайшоў тыдзень. Вытворчая нарада. Адзін супрацоўнік наш і гаворыць:
— Працаваць зусім немагчыма. Гэтае акно адцягвае ўвагу, і ў нас з-за яго ніякіх паказчыкаў. Ды і з вуліцы ўсё відаць, ідзе хто і глядзіць, нібыта мы бяздзейнічаем. Не, трэба нешта рабіць...
І зрабілі... Праз дзень акно залажылі цагляй, затынкавалі і вялікі гадзіннік на цвіку павесілі. Спачатку гэта вельмі мяне заклапочвала, а потым — нічога, прыстасавалася. Па гадзінніку мне ўсё відаць. Дзевяць гадзін — начальнік наш за раз за акном праходзіць, трэба за работу брацца. Палова адзінаццатай — дзіцячы сад на прагулку выйшаў. Пачатак дванаццатай — міліцэйская

шыльду прыстасуюць, каб усе ведалі, што мы тут размяшчаемся. Прайшоў тыдзень. Вытворчая нарада. Адзін супрацоўнік наш і гаворыць:
— Працаваць зусім немагчыма. Гэтае акно адцягвае ўвагу, і ў нас з-за яго ніякіх паказчыкаў. Ды і з вуліцы ўсё відаць, ідзе хто і глядзіць, нібыта мы бяздзейнічаем. Не, трэба нешта рабіць...
І зрабілі... Праз дзень акно залажылі цагляй, затынкавалі і вялікі гадзіннік на цвіку павесілі. Спачатку гэта вельмі мяне заклапочвала, а потым — нічога, прыстасавалася. Па гадзінніку мне ўсё відаць. Дзевяць гадзін — начальнік наш за раз за акном праходзіць, трэба за работу брацца. Палова адзінаццатай — дзіцячы сад на прагулку выйшаў. Пачатак дванаццатай — міліцэйская
шыльда прыстасуюць, каб усе ведалі, што мы тут размяшчаемся. Прайшоў тыдзень. Вытворчая нарада. Адзін супрацоўнік наш і гаворыць:
— Працаваць зусім немагчыма. Гэтае акно адцягвае ўвагу, і ў нас з-за яго ніякіх паказчыкаў. Ды і з вуліцы ўсё відаць, ідзе хто і глядзіць, нібыта мы бяздзейнічаем. Не, трэба нешта рабіць...
І зрабілі... Праз дзень акно залажылі цагляй, затынкавалі і вялікі гадзіннік на цвіку павесілі. Спачатку гэта вельмі мяне заклапочвала, а потым — нічога, прыстасавалася. Па гадзінніку мне ўсё відаць. Дзевяць гадзін — начальнік наш за раз за акном праходзіць, трэба за работу брацца. Палова адзінаццатай — дзіцячы сад на прагулку выйшаў. Пачатак дванаццатай — міліцэйская
шыльда прыстасуюць, каб усе ведалі, што мы тут размяшчаемся. Прайшоў тыдзень. Вытворчая нарада. Адзін супрацоўнік наш і гаворыць:
— Працаваць зусім немагчыма. Гэтае акно адцягвае ўвагу, і ў нас з-за яго ніякіх паказчыкаў. Ды і з вуліцы ўсё відаць, ідзе хто і глядзіць, нібыта мы бяздзейнічаем. Не, трэба нешта рабіць...
І зрабілі... Праз дзень акно залажылі цагляй, затынкавалі і вялікі гадзіннік на цвіку павесілі. Спачатку гэта вельмі мяне заклапочвала, а потым — нічога, прыстасавалася. Па гадзінніку мне ўсё відаць. Дзевяць гадзін — начальнік наш за раз за акном праходзіць, трэба за работу брацца. Палова адзінаццатай — дзіцячы сад на прагулку выйшаў. Пачатак дванаццатай — міліцэйская

М. БАРАВІК

КРЫТЫК-

«КАР'ЕРА»

Перад сябрамі ён начальнік;
Перад начальствам, як пыталнік.
І зразумелі ўсе:

Яўхім

Цяпер сапраўдны падхалім.

«ПЕРШАПРАХОДЦА»

Так шчыраваў—у крук згінаўся.
Усё ж да сутнасці далез.
Агледзеўся—за чуб узяўся:
Не рэферат, а... цёмны лес.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правалення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—33-25-25, адказнага сакратара—33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вывучэнчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Х. Д. ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО, Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНИКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ, Л. Я. ПРОКША, Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.